

Research Article/Araştırma Makalesi

Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası¹

Animal Protection Policy in Turkey

Hürol ÇANKAYA², Cengiz EKİZ³, Nur ŞAHİN⁴

Öz

Hayvanların korunması ile ilgili literatürü incelediğimizde Türkiye’de bu alandaki tartışmaların kökeninin 19. yüzyıla uzandığı görülmektedir. Modernleşme süreci, hayvanların korunması sürecini kırılganlaştırmaya başlamış ve dönemin kamu otoritesi, nefret dili kullanarak hayvanlara yönelik şiddetin meşrulaştırılmasına neden olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren etkisiz yasal düzenlemeler ile sorun derinleşmiş ve 2004 yılında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun yürürlüğe girmesiyle de bu süreç yeni bir evreye girmiştir.

Türkiye’de hayvanlara yönelik geliştirilen kamu politikaları hak ekseninden uzaktır. Türkiye’deki mevzuat, hayvanları “eşya” ya da “meta” kategorisi üzerinden tanımlamaktadır. Hayvan hakları konusunda kamu otoritesi, düzenleme ve karar düzeyinde hiçbir politika inşa etmemiştir. Üstelik, kurumsal yapıdaki yetki ve görev karmaşası, hayvanların korunması sürecini doğrudan etkilemektedir. Türkiye’de hayvanların korunmasına ilişkin yasal tedbirlerin etkisizliği hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin teşkilat yapısına da yansımıştır. Bu yapının yerel düzeydeki koordinasyonunu İl Hayvanları Koruma Kurulu yürütmektedir. Kurulun yetki ve işlevindeki dağınıklık, hayvan hakları konusunda somut düzenlemelerin yapılmasını ve tedbirlerin alınmasını zorlaştırmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk kısım, hayvan haklarının Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini kapsayan yüz yıllık tarihçesini içermektedir. İkinci kısım, Türkiye’de hayvan hakları politikasının çerçevesini kapsamaktadır. Üçüncü kısım ise yasal işleyişin dayanaklarını oluşturan idari ve hukuksal yapıyı tartışmaktadır.

Jel Kodları: K4, K49, H83, Z0, Z18

Anahtar Kelimeler: Hayvanların Korunması Politikası, Yönetmelik, Yönetim, Yasal Düzenlemeler, Türkiye’de Hayvanların Korunmasının Tarihi

¹ Bu çalışmanın ilk taslağı, 26-27 Ekim 2023 tarihlerinde Ankara’da Kamu Yönetimi Derneği (KYD) tarafından düzenlenen, “Cumhuriyet’in Yüzüncü Yılında Nasıl Bir Kamu Yönetimi?” ana temalı Uluslararası Kamu Yönetimi Kongresinde, “Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikasının Yüzyılı” adıyla bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, hcankaya@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9568-0488

³ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, ekiz.cengiz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9649-089X

⁴ Doktora Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, sahinn.nur@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0243-5644

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

Abstract

Given the literature on the protection of animals, we find that the beginnings of discussions in this field in Turkey date back to the 19th century. The modernization process began to make the mechanism of protection of animals vulnerable, and the then public authorities legitimized violence against animals by using hate speech. Since the 1980s, ineffective legislation has exacerbated the problem, and this process entered a new phase with the passage of the Animal Protection Law (Law 5199, 2004).

The public policy developed for animals in Turkey is far from the legal axis. In Turkish legislation, animals are defined as “property” or “commodity.” The public authority has not developed policies for animal rights at the level of regulations and decisions. Moreover, the confusion of powers and duties in the institutional structure directly affects the process of the protection of animals. The ineffectiveness of legal measures for the protection of animals in Turkey is reflected in the organizational structure of both central and local authorities. The coordination of this structure at the local level is carried out by the Provincial Animal Protection Committee. The inadequate organization of the committee’s powers and functions makes it difficult to enact specific regulations and take action to protect animals.

The study consists of three parts. The first part deals with the one-hundred-year history of the development of animal protection in the Ottoman and Republican periods. The second part analyzes the model of animal protection policy in Turkey. The third part discusses the administrative and legal structure underlying the legal functioning.

Jel Codes: K4, K49, H83, Z0, Z18

Keywords: *Animal Protection Policy, Administrative Organization, Legal Regulations, History of Animal Protection in Turkey*

“İnsanlar sözüm ona aydınlanmış ve ilerici eşitliği, hakları ve şiddet içermeyen yaklaşımı, bu gezegeni paylaştıkları hayvanlara da tanımadığı sürece, bu insancıl ve şiddet içermeyen ütopya, iki yüzlü bir yalan olarak kalacaktır.”

Steven Best

1. Giriş

Hayvanların korunması sorununun Türkiye’deki serüveni, bu konudaki ilk tartışmaların yapıldığı 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde sokak hayvanlarına yönelik ilk uygulama, II. Meşrutiyet’in ilanının ardından İstanbul sokaklarından toplatılan köpeklerin 1910 yılında Hayırsız Ada olarak da bilinen Sivri Ada’ya gönderilerek ölüme terk edilmesiyle başlamıştır. Bu katliam, hayvanların korunmasına yönelik ilk sivil toplum örgütü olan *Şefkat Kolları* ve ardından *İstanbul Himâye-i Hayvanat Cemiyeti*’nin kurulmasına temel oluşturmuştur. Modernleşme sürecinde, hayvanların korunması sorunu öne çıkmaya başlamıştır. 1930’lardan itibaren hayvanların korunmasına yönelik dernekler yaygınlaşsa da hayvan hakları sorunu sivil toplum boyutuyla sınırlı kalmıştır. 1980’li yıllardan itibaren etkisiz yasal düzenlemeler ile sorun derinleşmiştir. 2004 yılında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun yürürlüğe girmesine kadar devam eden bu süreç sona ermiş ve yeni bir döneme girilmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca aktörler değişmiş fakat şiddet yanlısı tutum yeni yasaya rağmen değişmemiştir. Hayvanların insanlara karşı savunmasız olmasının sebebi, uzun yıllardan beri taşınır eşya statüsünde değerlendirilmelerinden ve kapsamlı bir hayvan hakları kanunu olmamasından kaynaklanmaktadır. Kamu politikalarının, yaban hayvanı ve evcil hayvan ya da sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapmadan, tüm hayvanlara aynı ölçüde koruma sağlaması temel bir hedefi temsil etmektedir. Türkiye’de hayvanlara yönelik geliştirilen kamu politikaları hak ekseninden uzak durmakta, hayvanları, sektörel bir ürün olarak gören “eşya”, yani bir tür “meta” kategorisi üzerinden tanımlamaktadır. Bilindiği gibi, kamu politikası sürecinde bir sorunun nasıl tanımlanacağı, karar-verme sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu yüzden mevzuatta yapılacak her düzenleme, konunun ele alınışını, çözüm potansiyelini de belirlemektedir. Türkiye’de hayvan hakları, bütünsel bir politikanın parçası değil de daha dar ve karmaşık yetkiyle çalışan kurum ve kuruluşların şekillendirdiği bir alan ola gelmiştir. Dolayısıyla kamu otoritesi, düzenleme ve karar düzeyinde hayvan hakları sorunsalı ile ilgili tutarlı, kapsamlı ve bütünlüklü bir politika süreci inşa edememiştir.

Türkiye’de hayvanların korunması alanı, 5199 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği 2004 yılına kadar çeşitli belediye ve veterinerlik hizmetleri ile milli parklardaki yaban hayatına yönelik uygulamalar dışında neredeyse hiç düzenlenmemiştir. Kamu otoritesi, hayvanların korunması politikasından ziyade hayvancılık sektörüne yönelik olarak bir tür piyasa ilişkisi düzenleyicisi konumundadır. Türkiye’de bu alandaki kamu politikasının, hayvanların korunması sorunu olarak gündeme gelmesi, tanımlanması ve düzenlenmesi oldukça geç bir tarihtir. Hem yasanın yürürlüğe girdiği tarihte hem de daha sonraki yıllarda yapılan değişikliklerde hayvan tanımı “eşya” niteliğini aşamamıştır. Günümüzde halen bu tanım tam olarak aşılamadığından tartışmalar sürmektedir. Kurumsal yapıdaki yetki ve görev karmaşası, hayvanların korunması sürecindeki karar-verme kanallarını doğrudan etkilemektedir. Yetkinin farklı kamusal karar-

vericilerde olması nedeniyle, kamu otoritesi kapsamlı bir hayvanları koruma politikası geliştirememektedir.

Öte yandan, hayvanların korunmasına ilişkin yasal tedbirlerin etkisizliği Türkiye’de 2000’li yıllarda önem kazanmaya başlayan konulardan biri olmuş ve beklentileri karşılamasa da mevzuatta yapılan bazı düzenlemeler yeni bir manzara ortaya çıkarmıştır. Bu durum hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin teşkilat yapısına da yansımıştır. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda karşımıza çıkan hayvan kategorileri, bu konudaki istisna alanlarının hukuki sınırlarını çizmektedir. Hayvanların korunmasına dair idari örgütlenme ise bu yönde ilerlemekte ve roller farklı kurumlar arasında karmaşık bir biçimde paylaşılmaktadır. Konunun asayiş boyutu İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunmaktadır. Ancak başta hayvan refahı olmak üzere hayvanları koruma mekanizmasının diğer boyutları farklı bakanlıklar arasında dağılım göstermektedir. Ayrıca yerel yönetimler de söz konusu çerçevede yeni görevler üstlenmişlerdir. Bu parçalı ve karmaşık yapının yerel boyuttaki koordinasyonunun ise taşra teşkilatında yer alan İl Hayvanları Koruma Kurulu tarafından sağlandığı görülmektedir. Kurulun bileşenleri, yetkileri ve işlevindeki dağınıklık, hayvan hakları konusunda somut düzenlemelerin yapılmasını ve tedbirlerin alınmasını zorlaştırmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk kısım, hayvanların korunmasının Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini kapsayan yüz yıllık tarihçesini ve gelişimini; ikinci kısım, Türkiye’de hayvanların korunması politikasının çerçevesini, amaçlarını ve araçlarını politika belgeleri ışığında tartışmaktadır. Karar-verme süreçlerindeki yasal işleyişin dayanaklarını oluşturan idari ve hukuksal yapıyı; son kısım ise Kamu yönetimi açısından Türkiye’de hayvanların korunması konusunda yetkili olan yapıların (İl Hayvan Koruma Kurulu) yetki alanları sonuç bölümünde kısaca tartışılacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için asıl beklenti, yönetsel örgütlenmenin/idari teşkilatın haritasının çıkarılması; politika belgelerinin işleyiş yönünden taranması ve bu yolla tartışmaya katkı yapılmasıdır.

2. Türkiye’de Hayvanların Korunmasının Tarihi

Hayvanlar, insan hayatındaki tarihsel evrim sürecinde farklı statülere ve anlamlara sahip olmuştur. İnsanlar ve hayvanlar arasında geçmişi çok eski çağlara dayanan etkileşim, zamanla kimlik değiştirmiş insanın hayvana üstünlük kurması ve ondan faydalanması şeklini almıştır. İnsan topluluklarının yaşam biçimleri değiştikçe evcilleşme sürecinden geçen bazı hayvanların; koruyucular, arkadaş olanlar, savaşçılar, mülk olanlar, eğlence araçları ve denekler gibi farklı sınıf ve tanımlamalara sahip olduklarını söylemek mümkündür. Özellikle köpekler hem arkeolojik buluntularda hem de yazılı kaynaklarda en eski dönemlerden itibaren insanların en yakın olduğu hayvanlardan biri olarak nitelendirilmiştir. Çalışmanın bu ilk bölümünde hayvanların insanlar için ne anlam ifade ettiği, yaşamımızdaki yeri ve hayvanların korunmasına dair önemli gelişmeler, Tanzimat döneminden günümüze kronolojik olarak ele alınacaktır. Günümüzde hayvanların korunması sürecine dair bir çeşit harita oluşturulmaya çalışılacaktır.

2.1. Osmanlı’da “Sokağımızın” Hayvanları

Osmanlı Devleti için insan-hayvan arasındaki ilişkiyi dönemin sosyoekonomik şartları kadar inanç ve kültür sisteminin de etkilediğini söylemek mümkündür. Hayvanlarla günlük yaşamının büyük

bir bölümünde ilişki kuran Orta Asya halk kültürünün İslam inancı ile birleşmesiyle, Osmanlı toplumu, kendisine has bir sisteme sahip olmuştur. Osmanlı döneminde insanlar ve hayvanlar arasında kökleri geleneklere ve dini inanışlara dayanan bir çeşit hukuk bulunmaktadır. Sokak hayvanları Osmanlı toplumunda sosyal hayatın bir parçası olmuştur. Döneme ait birçok kaynak, sokak köpeklerinin, 1800’lü yıllarda İstanbul’un dört bir yanında irili ufaklı koloniler halinde yaşadığını ifade etmektedir. İnsanlar, sokak hayvanlarının yalnızca insanlarla etkileşim halinde yaşamasına izin vermekle kalmayıp onların refahından da kendilerini sorumlu hissetmiştir. Öyle ki “hayvanların beslenmesi için ‘mancacılık’adı verilen ayrı bir meslek grubu oluşturulmuş böylece sokaklarda uzun bir sıruk üzerinde dizilen ciğer, dalak benzeri sakatatlarla köpekler beslenmiştir” (Cansız, 2021: 190). Halk kadar olmasa da dönemin padişahlarının da görelî bir hassasiyet gösterdiğini söylemek mümkündür. Fetva ve kanunnamelerle hayvanların refahını gözetecek uygulamalar yapılmaya çalışılmış ama bu uygulamalar “hayvanların insanlar tarafından insanca kullanımı”ndan öteye gidememiştir. 1502 yılında II. Beyazid döneminde, içinde hayvanların korunmasına yönelik hükümlerin de yer aldığı *Bursa ve Edirne İhtisap Kanunnameleri* hazırlanmış ve hayvanlara aşırı yük taşıtılmaması, beslenmelerinin gerekli şekilde yapılması yönünde ifadelere yer verilmiştir. 1587 yılında ise III. Murad’a ait, yük hayvanlarına aşırı yük yüklenmesini yasaklayan ferman dikkat çekmektedir (Gürler & Osmanağaoğlu, 2009: 326). Hayvanlar aynı zamanda hediyeleşme aracı olarak da kullanılmıştır. Osmanlı padişahlarının hayvanlara dair merak ve tutkusu saraylarda hayvan yetiştirme işinin önem kazanmasına sebep olmuştur.

İstanbul’un en çok tartışmaya konu olan sokak hayvanlarından köpekler ise insanlar kadar şehir hayatının toplumsal rollerine, kendi yaşam alanlarına ve rutinlerine sahip olmuş, yönetim ve güvenlik sorunları hakkında görev alarak insanlarla birlikte ortak yaşamın sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Osmanlı’da hayvanların sosyal hayatın bir parçası olması ve hayvanlara karşı gösterilen hassasiyet, Batılı yazar ve gezginlerin dikkatini çekmiştir. Bu yazarlardan bir kısmı yüzyıllardır İstanbul halkı ile birlikte yaşayan köpekleri İstanbul’un bir parçası olarak yorumlamakta ve insanlarla hayvanların bir aradalığını Doğu kültürünün bir etkisi olarak yorumlamaktadır. Diğerleri ise Batı’nın şehircilik anlayışı kapsamında bu ilişkiyi değerlendirerek hayvanların, sokaktaki yaşamın bir parçası olmasını kabul edilemez olarak yorumlamıştır. (Menekşe, 2018: 6323). İkinci grupta yer alan yazarlara göre, İstanbul’un sokaklarını gezmek bir hayvanat bahçesini gezmeye eş değerdir. Bu yazarların gözünde, sokak hayvanlarının şehirde insanlar arasında yaşamaları ıskellikten ibarettir.

Catherine Pinguet, Jean Thererot, Baron de Tott, Lovartin gibi yazarlar yazılarında Osmanlı’da hayvanlara karşı gösterilen hassasiyete yer vermişlerdir. Yazılarında insanların hayvanlara merhametle yaklaştığı, bakım ve beslemelerine dikkat ettiği ve onlarla barış içerisinde yaşadıklarına değinilmiştir. Batılı gezgin ve yazarlar, Osmanlı halkının sokak hayvanlarına bu kadar merhametle yaklaşmasına şaşırılmışlardır, çünkü onlar Avrupa’da sokak hayvanlarını değil de sadece sahipli hayvanları gördüklerinden hayvanlara bu şekilde davranıldığını bilmemektedirler. Yazarlara göre bu ilişkinin temelinde faydacılık vardır. Yazarlar, Türklerin, yemek artıklarını ve çöpleri temizledikleri için hayvanların sosyal hayatın bir parçası olmasına izin verildiklerini ifade etmektedirler: “Köpeklerin gündelik hayatında sokağın rolünü, basit bir barınağa ya da yaşam çevresine indirgemek yanıltıcıdır. Kelimenin en doğru anlamıyla İstanbul sokakları, İstanbul köpeklerini yaratmışlardır” (Işın, 1995: 207). Deyim yerindeyse sokak

hayvanları adeta birer İstanbul vatandaşıdır. Aynı zamanda sokak hayvanlarının hayatlarını idame ettirebilme olanağı da sokağın olanakları ile doğru orantılıdır. Toplumun merhamet duygusu ile güvence altına alınmış sokak hayvanları, yaralandıkları zaman tedavi edilir, yardıma muhtaç oldukları zaman mutlaka bir insan tarafından kollanırdı. Hatta bazı Batılı yazarlar, yardıma muhtaç hayvanların özel vakıflar tarafından bakımlarının üstlenildiği gibi, İstanbul’da yaşayan insanların köpeklerin bakımı için belli miktarda bir para vasiyet ettiğini bile ifade etmişlerdir (Işın, 1995: 207).

2.2. Memur Köpekten Vasıfsız Köpeğe

Sokak hayvanları ile insanlar arasındaki ilişki, değişen şehircilik anlayışı ve kentsel ilişkilerin gelişmesiyle birlikte bir dönüşüm geçirmiş ve bu dönüşümden nasibini alan yalnızca sokak köpekleri olmamıştır. Sokak köpeklerinin, kedilerinin ve hatta kargaların yaşamına ciddi müdahaleler yapıldığı bilinmektedir. Çoğunlukla 1910 yılında Hayırsız Ada olarak tanınan büyük sürgün bilirse de Osmanlı’da sokak köpeklerinin İstanbul’dan ilk uzaklaştırma girişimi 16. yüzyılda meydana gelmiştir. Kanuni Sultan Süleyman’ın sadrazamı Lütfi Paşa, Şam valisi olduktan sonra şehirdeki köpeklerin itlaf edilmesini emretmiştir (Cansız, 2021: 192). I. Ahmet döneminde de sur içindeki köpeklerin Üsküdar’a sürüldüğü bilinmektedir; “İstanbul sokak köpeklerine yönelik ilk tenkil hareketi I. Ahmed’in sadrazamlığını yapmış olan Nasuh Paşa (ö. 1614) zamanında gerçekleşmiştir” (Sümer, 2021: 2632). Bundan sonra sokak köpeklerine yönelik kitlesel hareket ise II. Mahmud döneminde gerçekleştirilmiştir. II. Mahmud döneminde İngiliz bir vatandaşın sokak köpeklerinin saldırısına uğradığı iddiasına İngiltere Büyükelçiliği tarafından büyük tepki gösterilmiştir. Bu durum, İngiltere elçiliği ile Osmanlı arasında diplomatik bir krize sebep olmuştur. Fakat bir sonraki kriz ise Padişah ve halk arasında meydana gelmiştir. Tüm köpeklerin toplatılarak ıssız bir adaya sürülmesi yönünde karar alan Osmanlı Devleti, halkın direnci ile karşılaşmıştır. Halkın baskısı nedeniyle köpekler İstanbul’a geri getirilmiştir. Sokak köpekleri konusu Abdülaziz döneminde yeniden ele alınmış; hatta köpekler Marmara denizindeki ıssız bir adaya götürülmüştür. Daha önce II. Mahmud’un girişimini protesto ederek köpeklerin geri dönmesini sağlayan halk bu kez bir başarı elde edememiştir. Ancak Çemberlitaş’tan Kumkapı ve Gedikpaşa’ya kadar uzanan büyük bir yangın, Allah’ın köpeklerin sürülmesine verdiği bir ceza olarak yorumlanmış ve köpekler halkın yoğun baskısı altında geri getirilmiştir (Schick, 2010: 22-33).

II. Abdülhamit döneminde ise sokak köpeklerinin sürgünü için en büyük gerekçe olarak kuduz tehlikesi öne sürülmüştür.⁵ 1889 yılında Kaiser II. Wilhelm’in İstanbul’a yapacağı ziyaret öncesinde, sokakların köpeklerden arındırılması fikri yeniden tartışılmaya başlanmıştır (Cansız, 2021: 193). Diğerlerinden farklı olarak bu girişim halkın baskısı ile henüz eyleme geçmeden engellenmiştir. Literatürde birçok yazar, şehirde köpeklerin sorun olarak görülmesini modernleşme çabaları ile açıklamaktadır. Irvin Cemil Schick ise itlafları Batılılaşma üzerinden okumanın eksik olacağını ifade ederek tezini “mekân üzerinde çekişme” olarak adlandırmaktadır (Schick, 2010: 25). Schick’e göre insanlar ile hayvanlar arasındaki ilişkinin dönüşmesinin asıl

⁵ Bu dönemde kuduz hastalığının tedavisi için Avrupa’daki gelişmeler yakından takip edilmiş ve 1885 yılında Pasteur tarafından tanıtılan kuduz aşısının ayrıntılarının öğrenilmesi için Paris’e hekimler gönderilmiştir. Bunun ardından İstanbul’da “*Da’ül-kelb Tedavihanesi*” açılarak dünyadaki üçüncü kuduz enstitüsü kurulmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen yayın organlarının da etkisi ile halk arasında hayvanların hastalık yaydığı inancı var olmaya devam etmiştir.

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

sebebi, değişen şehircilik anlayışı ile birlikte mekânlar arasındaki insan hareketliliğinin artmasıdır (Schick, 2010: 27). 19. yüzyılda Osmanlı vatandaşı, kendi içine kapalı sokak yapısının değişimi ile birlikte sokağa adım atmıştır. Gündelik hayat daha tempolu ve hızlı yaşamaya başlamıştır. Bu dönüşüm de köpeklerin şehir hayatı ve gündelik yaşam için birer yük gibi görülmesine sebebiyet vermiştir.

İstanbul’da belediye memuru olan köpekler, temizlik ve asayiş ile görevlendirilmişlerdir. Halkın daha çok pazar yerleri ve rıhtımlara bıraktığı yemek artıklarını yiyerek temizlik işini üstlenen köpeklerin asayiş görevi ise kendi içine kapalı olan İstanbul mahallelerinin güvenliğini sağlamak olmuştur. Sokak köpekleri böylece hem kendi mahallelerini hem de cemiyetlerini korumuşlardır. 19. yüzyılda değişen şehircilik anlayışı ile birlikte sokak köpeklerinin de yerel anlamı ve görevi değişmiştir. İstanbul’un Avrupa kentlerine benzemesi için önce sokak hayvanlarından arınması gerektiği fikri yaygınlaşmıştır. Bu tezi savunanlar, Batılılaşma tartışmalarında temel referanslarını sürekli Avrupa kentleri üzerinden kurmuş ve köpeklerin hem şehri çirkinleştirdiklerini hem de insanlar için tehlikeli canlılar olduklarını ifade ederek onlardan kurtulmanın yollarını aramışlardır (Toklucu, 2022: 272). Sosyal hayatın bir parçası hatta şehrin görevlisi olan köpekler artık yoksulluk, pislik ve az gelişmişlik sembolü haline getirilmiştir.

Dönemin önde gelen yazarları da köpeklerin şehirden uzaklaştırılması gerektiği inancını basın yoluyla sık sık ifade etmiş ve gündem oluşturma çabasına girişmişlerdir. Asıl hedef olarak belirlenen “köpeklerden kurtulma” düşüncesi gittikçe politik bir anlam kazanmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra ülkeye geri dönen muhalif yazarlar, İstanbul köpeklerinin itlaf edilmesi gerektiği fikrini gündeme getirmeye çalışmışlardır. Osmanlı modernleşmesinin önemli simaları olarak kabul edilen Şinasi, Abdullah Cevdet, Ebüzziya Tevfik gibi isimler, ısrarla sokakların hayvanlardan ivedilikle arındırılması gerektiği fikri üzerinde durmuşlardır. Şinasi’ye göre, Batılılaşmak isteyen Osmanlı, mutlaka sokaklarını da modernize etmelidir. Şinasi, *Bend-i Mahsus İstanbul Sokaklarının Tenvir ve Tathiri Hakkındadır* adlı makalesinde, İstanbul sokaklarının aydınlatılması, temizlenmesi ve sokak köpeklerinden ivedilikle arındırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Köpeklerin fayda ve zararlarını karşılaştıran Şinasi, köpeklerin sokaklara dökülen çöpleri öğütmesini fayda olarak görenlerin aksine, çöpleri sokağa dökmenin yanlış olduğunun altını çizmektedir. Köpeklerin sokak ortasında düello yapmalarını, havlamalarını, saldırmalarını ve sokakta ölmelerini sokak köpeklerinin zararları arasında saymaktadır (Şinasi’den aktaran Şahin & Çelik, 2010: 309). Şinasi, aslında bu ifadeleri ile dönemin aydınlarının İstanbul’a dair fikirlerinin çerçevesini çizmektedir.

Abdullah Cevdet’in daha önce *İctihad* dergisinde makale olarak yayınladığı *İstanbul’da Köpekler* isimli kitabı, köpeklerin varlığını İstanbul’un Avrupalılaşmasının en büyük engeli olarak görenlerin başucu kaynağı niteliğinde olmuştur. Abdullah Cevdet’i diğer modernleşmeci yazarlardan ayıran ise Batılılaşmanın parça parça değil de topyekûn yapılması gerektiğine olan inancıdır. Batının yalnızca bilim ve felsefesini almakla kalmayıp gündelik hayatın ufak alışkanlıklarına kadar benimsememiz gerektiğini ifade etmiştir. Ancak böyle bir bütünsel değişim ile modernleşmek mümkündür. Sokak köpeklerinin sürgün ve itlaf edilmeleri, Batılılaşma, temizlik, sağlık gibi temalar üzerinden meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu sefer sürgün ve itlaf politikalarında temel amaç ise halkın muhalefetini engellemek ve sokak hayvanlarına karşı gösterilen merhametin “gereksiz” olduğunu kabul ettirmektir. Catherine Pinguet, Abdullah Cevdet’in esasen on dört yılı aşkın bir zaman görmediği bu köpekleri bahane ederek, kafasındaki

siyasi programı ortaya serdiğini ve yeni rejime düşman din adamlarına saldırdığını belirtmektedir (Pinguet, 2009’dan aktaran Sümer, 2021: 2642). Işın (1995) da Cevdet’in İstanbul köpekleri üzerine yazdıklarının, tipik bir Jön Türk programının sentetik karakterini taşıdığını ifade etmektedir (Işın, 1995: 214). Buna karşın modernleşmeyi hayvanlarla birlikte mümkün kılmaya inanan yazarlar da bulunmaktadır. *Mecmua-i Fünûn*’da yayımladığı *Av’ave-nâme* başlıklı yazısıyla Edhem Pertev Paşa, “mezheb-i kelbiye”den olduğunu söylediği basiret sahibi bir filozofla, kanaat kapısının “kıtmîr”i olan bir köpek arasında geçen diyaloglar olarak yazdığı eserde, sürgünü köpeklerin gözünden anlatmaya çalışmıştır (Sümer, 2021: 2638).

1909 yılında hem düşünsel alanda hem de sokakta kutuplaşan görüşler etrafında, “köpeklerden kurtulmak” için artık harekete geçilmeye başlanmıştır. Bu tartışmaların çerçevesinde 1910 yılında dönemin İstanbul Belediye Başkanı Suphi Bey, köpeklerin toplatılmasına dair emir vermiştir. *Tanin* gazetesinde yer alan 3 Nisan 1910 tarihli bir habere göre belediye ikinci başkanı Said Paşa’nın başkanlığında toplanan Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, “Dersaadet ve bilâd-ı selasede mevcut sokak köpeklerinin kaldırılması” kararını almıştır (Tanin, 1910’dan aktaran Sümer, 2021: 2634). Bu karara tepki gösteren halkın direnci çeşitli şekillerde kırılmaya çalışılmıştır. Köpeklerin başına adeta para biçen yetkililer, “toplama” işine halkı da dâhil etmeyi başarmıştır. Sokak köpeklerinden kurtulabilmek için halkı bir çeşit köpek avcısı haline getirerek, yakalanan köpek başına ücret veren belediyenin, kanıt olarak köpeklerin kuyruğunu istediği de bilinmektedir (Obuz, 2022: 105).

Toplatılan köpeklerin ilk etapta Topkapı dışındaki hendeklerde, kafeslerde tutulmasına karar verilmiştir. Belediye köpeklerin taşınması için 6000 lira ödenek ayırmış ve köpekler 1910 Mayıs’ının sonunda toplatılarak Topkapı’ya götürülmüştür. Kısa bir süre sonra hem kafeslerin köpek sayısını karşılayamaması hem de köpeklerin sesinden şikâyetçi olan halk nedeniyle köpeklerin Hayırsız Ada olarak anılan Sivri Ada’ya nakledilmesine karar verilmiştir. Bu sürgün, Batılı seyyah ve yazarların da dikkatini çekmiş ve onların yazılarına konu olmuştur.⁶

Hayırsız Ada’ya sürülen köpeklerin üzücü durumu birçok yazar ve gazeteci tarafından anlatılmıştır. *Servet-i Fünun*’un 30 Haziran 1910 tarihli sayısında, adaya köpekleri ziyarete giden bir gazeteci gördüklerini aktarmış ve fotoğraflamıştır. Muhabir, ziyaretinin çok kısa sürdüğünü çünkü sürgün yeni yapılmış dahi olsa sinek istilası altındaki adada durmanın neredeyse imkânsız olduğunu yazmıştır. Atıldıkları adada sığınacakları bir yer olmaksızın hayata tutunmaya çalışan köpekler, açlıkla ve susuzlukla mücadele etmişlerdir. “Köpeklerin maruz bırakıldığı bu zalimane hareket, Avrupa’da yeni ortaya çıkmış olan hayvan koruma derneklerinden Osmanlı Devleti’ne gönderilen protestolar ile karşılaşmıştır” (Menekşe, 2018: 6325). İttihat ve Terakki yönetimine gelen tepkiler ise 1828 yılında padişaha verilen tepkinin yanına bile yanaşamayacak bir zayıflıkta kalmıştır (Schick, 2010: 27).

⁶ Pinguet ve Colombon, Hayırsız Ada sürgününü eserlerinde ele almışlardır. Yazarlar, adaya hapsedilen köpeklerin gece gündüz uluduklarını, adaya hayvanların su ve yiyecek ihtiyacı için gönderilen görevlilerin yeterli oranda besleme yapmalarının imkânsız olduğunu, hayvanların can çekişerek birbirlerine saldırdıklarını ve ölüme terk edildiklerini ifade etmişlerdir. Fransız bir iş adamının adaya sürgün edilen hayvanlardan elde ettiği, deri, kemik tozu, gübre ve yağ gibi maddelerin Marsilya’ya ihraç edilmesi ise ayrıca trajiktir.

2.3. İlk Hayvanları Koruma Derneği

Hayırsız Ada sürgünü İstanbul’un kent dokusunun önemli bir unsuru olan sokak köpekleri için oldukça trajik ve hayvanseverler için de unutulmayan bir olay olmuştur. Sürgünün ardından hayvanları korumak adına çeşitli tartışmalar yapılmış ve girişimlerde bulunulmuştur. Bu anlamda, Türkiye’de hayvanların korunmasına ilişkin ilk topluluk, Şefkat Kolları (Arms of Mercy) adıyla Alice Washburn Manning’in öncülüğünde Robert Kolej’in öğretmen ve öğrencilerinin katkıları sayesinde kurulmuştur (Cansız, 2021: 200). Hayırsız Ada sürgününden iki yıl sonra 1912’de İstanbul’da düzenlenmesi planlanan boğa güreşleri, halkın tepkisini çekmiş ve Şefkat Kolları Topluluğu tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Tüm bu olaylar çerçevesinde bir hayvanları koruma derneğinin kurulmasına dair fikirler çoğalmış ve nihayetinde de hayata geçirilmiştir. İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Lowther’in çalışmaları ile İstanbul Himaye-i Hayvanat Cemiyeti 1912 yılında Beyoğlu Belediyesi bünyesinde kurulmuştur. Cemiyet, kuruluş tüzüğünde iki temel amacı olduğunu ifade etmiştir: Bunlardan birincisi, hayvanların şiddet ve zulüm görmesini engellemek, hayvanların içinde buldukları kötü yaşam koşullarını iyileştirmek; ikincisi ise özellikle çocuklarda ve halk arasında hayvan sevgisi, adalet ve iyilik duygularını yaymaktır. Cemiyetin kuruluşunun ardından hayvanlara yönelik büyük bir itlaf kampanyası tekrar yaşanmamıştır. Aynı zamanda Cemiyet, köpek karşıtı yayın yapan gazete ve dergilere karşı, hayvan sevgisini aşılama çalıştığı yayınlar da yapmıştır. Himaye-i Hayvanat Cemiyeti, kuruluşundan iki yıl sonra Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na katılması sebebiyle faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Cenevre’de bulunan Hayvanları Koruma Derneği ile özellikle savaş sürecinde kullanılan atların korunmasına yönelik yazışmalar yapıldığı bilinmektedir. (Melikoğlu, 2009: 41). Cumhuriyet’in ilanından sonra ise Cemiyet, faaliyetlerini Türkiye Hayvanları Koruma Derneği adı altında sürdürmüştür. 1926 yılında Manning öncülüğünde, Şişli’de büyük bir köpek barınağı kurulmuş fakat ihtiyaçlarının karşılanamaması sebebi ile bir yıl sonra hastane amaçlı kullanılan bir binaya devredilmiştir.

Himaye-i Hayvanat Cemiyeti, hayvanlara karşı uygulanan şiddet ve zulüm politikaları ile savaşaacağı iddiası üzerine kurulsada uygulamada amacına ulaşamadığı görülmektedir. Cemiyet zamanla hayvanlara acı çektirmeden ölüm vaat eder noktaya gelmiştir. Cemiyet’in, 1922 yılında İstanbul’dan ayrılacak olanların sahiplendikleri hayvanları sokağa atmak yerine kendilerine getirmelerini, böylece bu hayvanlara acısız bir ölüm verebileceklerine yönelik ilanları dikkat çekmektedir (Obuz, 2022: 192). Yerel yönetimler, dönemin düşüncesine yön vermeye çalışan aydınlar ve basın, hayvanlar ile insanlar arasındaki ilişkiyi menfaat düzleminde yeniden kurmaya çalışmış, nefret dili kullanarak sürgün politikalarını ve şiddeti meşrulaştırmaya katkı sağlamıştır. Öyle ki bu söylemin yaygınlaşması, günümüzde de hayvanlarla olan ilişkimizi şekillendirmekte ve şiddetin normalleşmesine sebep olmaktadır. 1920’lerden itibaren sokak hayvanlarına karşı yürütülen politikaların, sürgünde ölüme terk etmekten, doğrudan imha etmeye geçtiğini söylemek mümkündür.

2.4. Yerinden Etme ve Şiddetin Normalleşmesi

Büyük İstanbul Sürgünü olarak tarihe geçen Hayırsız Ada olayından sonra da köpeklerin acımasız yöntemlerle toplatılmaya devam edildiği bilinmektedir. Ada sürgünü son bulmuş olsa da sokak hayvanlarının sosyal hayatın bir parçası olduğu zamanlar artık mazide kalmış ve köpekler, diğer tüm sokak hayvanları gibi yerlerinden edilmeye mahkûm bırakılmışlardır. 1912 yılından sonra

belediye başkanlığı yapmış olan Cemil Topuzlu anılarında şunları yazmaktadır: “İlanı meşrutiyetten sonra İstanbul'daki köpeklerin büyük bir kısmı toplatılarak Marmara'daki Hayırsız Ada'ya gönderilmişti. Bununla beraber Şehreminliğe tayinim sıralarında otuz bine yakın köpek buldum. Bunları yavaş yavaş imha ettirdim” (Topuzlu, 2002: 124). Bundan sonra sürgünün ve katliamın şekli değişmiş ve artık ıssız adaların yerini zehirler almıştır. 1920’li yıllardan itibaren belediyenin sokak hayvanlarına yönelik görevi, özellikle köpeklerin toplanması ve itlaf edilmesi olarak kabul edilmiştir (Obuz, 2022: 89). Hayırsız Ada katliamından günümüze kadar olan süreçte yerinden edilme ve ölüme terk edildikleri barınaklara kapatılma haline gelen sürgünler devam etmiştir. Bu sürgünler ise yine yüz yıl önce olduğu gibi kuduz hastalığı tehlikesi söylentisiyle meşrulaştırılmak istenmiş ve itlaf, zehirlenme ve ölüme terk etme şeklinde sonuçlanmıştır. Günümüzde Türkiye’nin her yanında olduğu gibi, köpekleri ile yaşayagelen bir şehir olan İstanbul’da da bir zamanlar kentin vazgeçilmez unsuru olan köpekler sokaklardan toplanılıp devasa tecrit merkezleri olan barınaklara kapatılmaktadır. Bu kapatma mekânları haricinde sokak hayvanları, ormanlarda ve şehir merkezinden uzak arazilerde ölüme terk edilmektedirler. Mine Yıldırım’ın da ifade ettiği gibi bu alanlar bir çeşit “hayvan tecrit coğrafyaları”na dönüşmektedirler (Yıldırım, 2019: 87).

2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda, sokakta yaşayan hayvanların refah ve yaşamı ile ilgili temel sorumluluğun yerel yönetimlerde olduğu belirtilmiştir. Hayvanların refahını sağlamak üzere belediyelerin temel yetki ve sorumlulukları ilgili kanunda tanımlanmıştır. Sokakta yaşamını devam ettirmekte zorlanan “hasta, yaşlı, güçten düşmüş sahipsiz hayvanlar”, kısırlaştırılıp temel aşuları, ihtiyaçları ve varsa tedavileri sağlandıktan sonra yaşam alanlarına geri bırakılmalıdır. Yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen “toplama” adı altında yapılan müdahaleler, sokak köpekleri için yerinden etme, şiddet, hastalık ve ölüme terk etme olarak gerçekleşmektedir. Sokaktan alınan hayvanların tedavilerinin, barınak olarak da tanımlanan, geçici hayvan bakım ve rehabilitasyon merkezinde tamamlanmasının ardından, alındıkları yerden başka bir mahalleye bırakılmaları ise 5199 sayılı kanunun açıkça ihlalidir.

1910’lu yıllarda, Hayırsız Ada sürgününü meşru hale getirmek için kullanılan kuduz tehlikesi, “başıboş köpek” ifadesi, medya tarafından oluşturulan köpeklerin saldırgan, pis ve tehlikeli oldukları imajı, bugün de köpeklerin şehrin merkezleri başta olmak üzere yaşam alanlarından, sokaklardan toplatılarak barınaklara kapatılmalarını ve ölüme terk edilmelerini meşrulaştırmak adına kullanılan ifadelerdir. Söz konusu toplamaların çoğunda ise 5199 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğine aykırı olarak, hayvan sağlığı personeli bulunmadığı, zor kullanıldığı, uyuşturucu ilacın yanlış ölçülerde verilmesi nedeniyle hayvanların öldüğü ya da ciddi biçimde yaralandığı bilinmektedir (Yıldırım, 2019: 89). Ek olarak belediye çalışanlarının büyük bir kısmının, toplamalar sırasında, sokak hayvanlarının nereden alındıklarına ve sağlık durumlarına dair kayıt tutmadıkları görülmektedir. Bu kaydın tutulmaması, sokak hayvanlarının toplatıldıktan sonra takiplerinin yapılamamasına neden olmaktadır. Osmanlı’nın son dönemlerinde insan topluluklarından uzak adalara sürgün artık kapalı kapılar ardındaki barınaklara sürgün halini almıştır. Yalnızca bir kapatılma alanına hapsedilmekten ibaret olmayan bu itlaf politikası, Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar yerinden etme, sokaktan uzaklaştırma, zehirlenme ve şiddetin normalleşmesi formuna dönüşmüştür.

3. Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası

Herhangi bir kamu politikası modelinde, sorunun tanımı başlı başına, sorunun çözümüne yönelik eğilimleri, doğrudan olmasa da dolaylı olarak belirlemektedir. Sorunun tanımlanması, süreç açısından herhangi bir kamu politikasının karar-verme aşamalarının, politikanın uygulanmasının ve değerlendirilmesinin hangi yönde olacağını anlamamızı sağlar. Konumuz açısından çarpıcı bir örnek vermek gerekirse; Türkiye’de hayvan haklarına yönelik olarak, imzalanmış ama yasal düzenlemesi yapılmamış bazı uluslararası sözleşmeler dışında, herhangi bir resmi politika belgesi bulunmamaktadır. Hayvanların korunması sorununa ilişkin olarak Avrupa sözleşmeleri, TBMM araştırma komisyonu raporları, siyasal parti programları, çeşitli sivil toplum örgütlerinin hazırladığı raporlar ve çalışmalar dışında politika geliştirmeye yönelik bir belge karşımıza çıkmamaktadır. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinin bu duruma bir örnek olarak verilmesi mümkündür. Bu bildirme, Birleşmiş Milletlerin (BM) hiçbir resmi metni içinde bulunmamasına rağmen, birçok ülke gibi Türkiye’de de en önemli politika yapıcı kurum belgelerinde yer almaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) 2019 tarihli Hayvan Haklarının Korunması ile ilgili araştırma komisyonu raporunda ve 2021 tarihli kanun teklifinde 1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi resmi bir belge olarak kabul edilmektedir. Bu durum, hayvan hakları olarak tanımlayabileceğimiz herhangi bir politika metni olmadığının da göstergesi niteliğinde sayılabilir çünkü ilgili rapor ve kanun teklifini hazırlayan yasama organı, resmi olmayan, yani uluslararası hukukta karşılığı olmayan bir belgeyi esas almıştır. Buna dayanarak ifade edilen her politika önerisi aslında yok hükmündedir.

Türkiye’de hayvan hakları konusunda herhangi bir kamu politikası geliştirilmemiştir. Hayvanların korunması ve hayvancılık politikası ise hep önde olmuştur. Bunun da anahtarı “hayvan hakları” değil de “hayvan refahı” kavramına odaklanılmasıdır. Daha açık bir deyişle Türkiye’de hayvan haklarına yönelik artımcı (*incereamental*) yani önceki politikaları devam ettiren bir kamu politikası inşa süreci bulunmamaktadır; çünkü geçmişte buna yönelik bir politika oluşturma süreci yaşanmamıştır. Bunun nedeni şu teze dayanmaktadır: Türkiye’de öteden beri hayvan popülasyonu ve doğal hayata ilişkin düzenlemelerin neredeyse tamamı, bir piyasa unsuru gibi ticari bir mal olarak düşünülmüş ve hayvancılık sektörü üzerinden kurgulanmıştır (Zeybek, 2020). Türkiye’de kamu otoritesi, hayvan hakları politikasından çok hayvancılık politikası inşa etmektedir. Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında yürürlüğe giren 1926 tarihli Islahı Hayvanat Kanunu’ndan beri, kamu otoritesi hayvancılık politikası konusunda artımcı, yani geçmiş politikaları hem tekrar ederek hem birbirine eklenen hem de onun üzerine yeni politikalar kuran bir yöntem izlemiştir. 2004 yılında 5199 sayılı yasanın kabulü ile “hayvan hakları” tanımı politikanın resmi gündemine girmiştir. Bu oldukça geç bir tarihtir ki bu durum, kamu otoritesinin hayvan hakları alanında yer almak istemediğini bize göstermektedir. Yasadan önceki tarihlerde hayvan hakları konusunda yoğun tartışmalar olmasına karşın sorunların çözümüne yönelik herhangi bir yasal düzenleme gerçekleşmemiştir. Çeşitli sivil toplum girişimleri bazı geçici çözümler yaratmış olsa da kurumsal yapının devreye girmesi oldukça geç bir tarihtir.

5199 sayılı kanun, hayvan hakları üzerinden değil ama “hayvan refahı” çerçevesinde sorunu formüle etmektedir. Genel yaklaşım, hayvanların endüstriyel bir mal/meta olmasıyla, evcil/ev hayvanı, sokak hayvanı vb. olması arasında [hiçbir] fark gözetmemektedir. 5199 sayılı kanunda (3. madde) evcil, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvan tanımları yapılmaktadır. Her ne kadar bu

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

tür tanımlar yapılırsa da çerçeveleri sınırlı kalmaktadır. Örneğin; güçten düşmüş hayvan tanımı sadece binek ve yük hayvanlarını kapsamaktadır. Bu tanımın sokak hayvanları için herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. 2021 yılında yapılan değişikliklerle “ev hayvanı”, “hayvan bakımevi” ve “rehabilitasyon” tanımları eklenmiş ve politika ilgi alanı kısmen genişletilmiştir (bkz. 5199 sayılı yasanın 3. maddesi alt fıkraları).

Türkiye’de hayvan hakları konusundaki gelişmeler, çoğunlukla Avrupa Konseyi’nin hayvan refahına yönelik izlediği politikaların transferi yoluyla olmuştur. Hayvan refahı politikaları, ev, evcil ve sokak hayvanları kategorisinden çok, hayvancılık sektörüne ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Ev hayvanlarına yönelik olarak, “Ev Hayvanlarının Korunması ile İlgili Avrupa Sözleşmesi”, 15.07.2003 tarih ve 4934 sayılı yasa ile Türkiye’de yürürlüğe girmiştir. Bu durum tipik bir politika transferi örneği olarak kabul edilebilir. Türkiye, 18.11.1999 tarihinde ilgili sözleşmeyi imzalamış; dört yıl sonra da bir yasayla bu sözleşmeyi hayata geçirmiştir. 5199 sayılı yasadaki tanımlar, ilgili Avrupa sözleşmesinin ürünü niteliğindedir

Kamu kurumlarındaki yetki karmaşası, hayvan hakları konusuna dair sorunlarda yönetimin elini oldukça zayıflatmaktadır. Merkezi yönetimin yerel koşulları zorlayarak hayvan koruma hizmetini yerel yönetimlere yüklemesi, bu zayıflığın en önemli nedenidir. Bu konu bazı yerel unsurlar açısından İl Hayvan Koruma Kurulu kararlarına yansımıştır. Yerel yönetimler ölçeğinde ve valilikler öncülüğünde yapılan birçok düzenleme, hayvan hakları konusunda tutarlı bir kamu politikası resmi vermemektedir. Zira geçici önlemler, koşullara göre biçimlenen uygulamalar bir hayvan [hakları] politikası sürekliliği sunmamaktadır. Bu durum, örneğin hayvan barınakları (geçici hayvan bakımevi) sorunlarını çözmek bir yana daha da derinleştirmektedir. Yönetim, tüm düzenlemelere karşın çok da tanımlı olmayan yetkileri yasaya dayandırarak farklı biçimlerle kullanmaktadır.

3.1. Politika Belgeleri Işığında Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası

3.1.1. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

Kamu otoritesi, politikaların hazırlanması, tartışılması ve hayata geçirilmesinde çoğunlukla kurumsal çalışmalara başvurmaktadır. Türkiye’de kamu politikası inşa sürecinin başlangıç noktalarından biri kalkınma planlarıdır. Planların altyapısını oluşturan özel ihtisas komisyonu (ÖİK) raporları politikanın hangi yönde gelişeceğine ışık tutmaktadır. Hem sektörel unsurlar hem de kamu hizmetlerine yönelik alanlar oldukça kapsamlı raporlarla incelenmekte ve plana eklenmektedir. Araştırma konumuzla ilgili olarak bir örnek vermek gerekirse, 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planında sokak hayvanlarına yönelik kısa bir madde bulunmaktadır: “Sokak hayvanlarına yönelik yapılacak düzenleme ve önlemlerin etkinleştirilmesini sağlayacak mekanizmalar oluşturulacak, yerel yönetimlerin sokak hayvanlarının rehabilitasyonu projeleri desteklenecektir” (SBB, 2019: 181). Zaten ele alınan sorunların hayvancılık politikaları kapsamında olması nedeniyle, diğer tüm resmi metinlerde olduğu gibi 11. Kalkınma Planında da “hayvan refahı” düzeyinde bir çözümleme yapılmaktadır. “İşletme odaklı koruyucu veteriner hekimlik” modeli üzerinden hayvan refahı sorunsalı, insan sağlığı merkezli değerlendirilmekte, buna bağlı olarak da “tek sağlık politikası”na vurgu yapılmaktadır (SBB, 2019: 90).

Ayrıca bu plan bünyesinde çok sayıda ÖİK raporu yer almaktadır. Ancak bu raporlardan “hayvanların korunması” sorunsalıyla ilişkili yalnızca “yerel yönetimler ve hizmet kalitesi” ÖİK

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

raporu karşımıza çıkmaktadır. Bu raporda, o zamanki adıyla Orman ve Su İşleri Bakanlığının, “5199 sayılı kanun kapsamında sokak hayvanlarının çevre ve insan sağlığına olumsuz etkilerini ve salgın hastalıkları önlemek amacıyla çalışmalar yürüttüğü” ifade edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 32). Yine raporda yerel yönetimlerin görevleri arasında “hayvanat bahçeleri ve hayvan barınakları yapmak veya yaptırmak” sayılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 9). Diğer tüm referanslar, tahmin edilebileceği gibi hayvancılık sektörüne yönelik politika önerileridir. Hayvancılık politikası, kamu otoritesi tarafından tüm yönleriyle ve kurumsal düzlemde değerlendirilmiştir. Başta Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere hayvancılık ve hayvan refahı ile ilgili kamu kurumları tarafından hazırlanmış raporların hiçbirinde “hayvan hakları” maddesi bulunmamaktadır. Kamu otoritesi başta hayvancılık sektörü olmak üzere hayvan refahı kapsamında hayvanların korunması yönünde politikalar geliştirmektedir. Oysa hayvanların korunması üzerine kurulu bir kamu politikasının şekillenmesi, hayvan refahı kavramsallaştırmasını da aşan bir niteliğe sahiptir. Bu yüzden formüle edilecek kamu politikasının hayvan hakları felsefesini de içeren bir koruma politikasına dönüştürülmesi gerekir.

3.1.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma ve İhtisas Komisyonu Raporları

Dünyada demokratik rejimi benimsemiş ülkelerde kamu politikalarının inşasında, herhangi bir sorunun tanımlanması, gündeme getirilmesi ve biçimlendirilmesinde en önemli kurumlar yasama organı olan parlamentolardır (Hill, 2005: 10; Parsons, 1995; Dye, 1987; Bayırbağ, 2013; Bayırbağ & Göksel 2015). Siyasal sistemin karar alma sürecinde, farklı kesimler siyasal partiler aracılığıyla kamu politikalarını etkileme, belirleme ve tasarlama gücüne sahiptir. Demokratik parlamenter rejimin ayrılmaz bir parçası olan siyasal partiler, aslında karar alma sürecindeki çoğulculuğu temsil ederler (Hill, 2005: 27; Smith & Larimer, 2009: 79, 156). Türkiye’de de dünyada olduğu gibi kamu politikalarının inşa sürecindeki en önemli kurum kuşkusuz parlamento, yani Türkiye Büyük Millet Meclisidir (TBMM). TBMM’nin yasama sürecinde en çok ihtiyaç duyduğu araç hem komisyon raporları hem de komisyonlarda yapılan görüşmelerdir. Son olarak da bütün bu külliyat TBMM genel kurulunda tartışılarak kanunlaşmaktadır. 2019 Meclis araştırma ve 2021 tarihli Meclis ihtisas komisyonu raporlarının, Türkiye’de hayvanların korunmasına yönelik kamu politikası belgeleri olarak değerlendirilmesi mümkündür. 2019 ve 2021 tarihli her iki rapora göre hak kavramı ve hayvanların hukuki statüleri hakkında hem ulusal hem de uluslararası sözleşmeler konu edilerek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca farklı ülke örneklerinden de kısaca söz edilmiştir. Komisyon raporunda, Türkiye’deki hayvanların korunması ile ilgili neredeyse tüm sorunlara kısa başlıklarla değinmiştir. Raporun en çarpıcı yanı, Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesini esas almasıdır. Buna ek olarak Türkiye’nin taraf olduğu sekiz ayrı Avrupa sözleşmesi de komisyon raporunda tartışılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi Hayvan Hakları Bildirgesinin hiçbir resmi niteliği yoktur. Üstelik 5199 sayılı kanunun TBMM genel kurul görüşmelerinde, kanun maddelerinin gerekçesi bu metin üzerinden ele alınmıştır (TBMM, 2019: 5, 16, 20, 49-50, 52, 81, 185; TBMM, 2021: 10).

En önemli politika yapıcı kurum niteliğinde sayabileceğimiz yasama organına bağlı bir komisyonda, hayvan haklarına ilişkin bildirgenin ileri düzeydeki retorikliği, gerçek hayatta herhangi bir karşılık bulmamıştır. Hayvan hakları tanımı yapılmadığından, politika sorunu, yasama sürecindeki tartışmalardan bağımsız olarak tanımlanmıştır. Politika süreci şöyle bir asimetri ile ilerlemiştir: Bir yanda bildirgenin sağladığı geniş hak tanımı, hayvanların

korunmasına yönelik önlemler, diğer yanda ise bildirgeden hareketle gerekçelendirilen ama hak tanımı bile formüle etmeyen 5199 sayılı kanun. Hayvanların eşya, kişi veya kişi benzeri sayılıp sayılmayacakları tartışması, kurumsal gündemin içinde yer bulmamış, sadece komisyon raporunda yer almıştır. Hatta ilgili raporun hayvanların korunmasında karşı karşıya kalınan sorunlar ve çözüm önerileri kısmında yer alan kanunun adı, kısırlaştırma, kimliklendirme, hayvan hakları fonu kurulması ve benzeri 34 temel başlıkta bir model bile bulunmaktadır. En önemli başlıklardan biri kanunun adı ile ilgilidir. Hayvanların korunması ifadesinden çok, hayvan hakları kavramının kullanılması önerisi, hak kavramının tartışmaya girmesi bakımından kayda değerdir (TBMM, 2019: 81; TBMM, 2021: 19).⁷ Öte yandan hayvanların adlandırılmasındaki terminoloji sorununun da ele alındığı raporun bu kısmı başlangıç tartışmaları açısından önemlidir. Kanundaki tanımların eksikliği vurgulanmakta ve sokak hayvanı, sahipsiz hayvan gibi ifadelerin bütünlük oluşturmadığı ifade edilmektedir.⁸ Kentlerdeki hayvan sayısının, envanterinin tam olarak bilinmemesi, farklı illerdeki yerel yönetimler arasında büyük sorunlar yaratmıştır. Rapor, özetle şu başlıkları tartışmaya açmaktadır⁹:

- Ülkedeki hayvan envanterin çıkarılması (2012 yılında yürütülen bir proje kapsamında),
- Hayvanların kimliklendirilmesini ve buna bağlı olarak nüfusunun kısırlaştırma yoluyla kontrol altında tutulması¹⁰,
- Hayvanlara yönelik işlenen suçların cezalandırılması ve kanunda gerekli değişikliklerin yapılması,
- Hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı için yerel yönetimlere mali desteğin artırılması,
- Hayvan hakları fonu kurulması,
- Hayvanlardan kaynaklı hastalıklara (zoonotik) yönelik önlemlerin alınması,
- Hayvanların bakımı, tedavisi ve beslenmesi için gerekli personelin sağlanması,
- Hayvanlara karşı işlenen suçlarla mücadele etmek için bir hayvan kolluğu kurulması,
- Kamu kurumlarının görev ve yetki alanlarının, bunların sınırlarının netleştirilmesi, böylece farklı kurumların kesişen görevlerinin yeniden düzenlenmesi,

⁷ Kanunun adı ile ilgili olarak yapılan tartışmada şu kısım çarpıcıdır: “Bu kapsamda Kanunun adının değiştirilmesi, hayvanların da doğuştan gelen bazı haklara sahip olduğunun kabul edilmesi ve bir hukuk öznesi olmasa da can taşıyan, duygulu varlıklar olduğu kabul edilerek bir hukuk nesnesi yani eşya da sayılmaması açısından önem taşımaktadır” (TBMM, 2019: 81).

⁸ “Hayvanlara bakışı yansıtması açısından da önemli olduğunu düşündüğümüz bu konuda, bu zamana kadar kullanılmış olan tanımlamalar yerine, daha sistematik olarak belirlenecek terimlerin kullanılması, mevzuatın kapsayıcılığını arttıracak ve uygulamaların tereddüde yer bırakmayacak şekilde yapılmasını temin edecektir... Hayvanlara gruplandırma ve isimlendirme yapılırken herhangi bir türü küçümseyecek, ötekileştirecek, hayvan onuruna aykırı bir adlandırma yapılmaması esas alınmalıdır” (TBMM, 2019: 82).

⁹ Tüm başlıklar ilgili TBMM komisyon raporundan derlenmiştir (bkz. TBMM, 2019).

¹⁰ Bu konuda raporda çok önemli saptamalar bulunmaktadır: “...popülasyon kontrolü için en ideal yöntem, bölgede yaşayan hayvanları kısırlaştırarak yerinde bırakmak ve üreme becerisi olmayan bu hayvanlarla o bölgenin kapasitesini dolu tutmaktır. Her bölgede yumuşak mizaçlı ve sağlık durumu bilinen hayvanların barındırılması ile de saldırı ve hastalık riskleri en az düzeye indirilecektir” (TBMM, 2019: 87).

- Kısırlaştırma ve hayvan bakımevlerinin niteliği, tanımı ve buna bağlı olarak yerel yönetimlerin görevlerinin belirlenmesi,
- Hayvan bakımevleri için arazi tahsisine ilişkin sorunların bakanlıkla çözümlenmesi,
- Evcil hayvanların (kedi ve köpek) satışlarını yapan yerlerde (petshop) üretimin, bakımın sağlıklı bir ortamda olması, bu sürecin kurulacak hayvan kolluğunun yetkisinde olması,
- Yasaklanmış hayvan ırklarının (çoğunlukla köpek) bakanlık ilgili birimleri tarafından kayıtlanması, denetimi, izlenmesi,
- İl Hayvanları Koruma Kurulunun adının, yapısının ve çalışma usulünün değiştirilmesi,
- Doğada serbest yaşayan hayvanların beslenmesinin hangi kamu idaresi tarafından yapılacağına belirlenmesi,
- Yurtdışından kaçak hayvan girişlerinin denetlenmesi,
- Hayvan sevgisinin topluma, eğitim kurumları ve çeşitli sivil toplum örgütleri aracılığıyla aşılması,
- Yurtdışından yapılan kaçak hayvan ticareti sonucunda birçok hayvanın gümrüklerde bakımsızlıktan ölmesinin önlenmesi,
- Kaçak avlanma ile mücadele edilmesi için yeterli personel planlamasının yapılması.

Rapor, hayvanların korunması ve hayvan haklarını geniş bir biçimde ele almaktadır. Rapordaki temel sorunlar birçok konu ve başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıkları kısaca sıralarsak: Kuşların havai fişeklerden ve elektrik hatlarında tehlike içinde olmaları; denizlerde kaçak avcılık; yaban hayatın tarımsal üretimin yarattığı kirlilikle tükenmesi; yasak olmasına rağmen sazlık ve anızların yakılarak farklı kuş türlerinin ölümüne neden olunması; kürkü ve derisi için işkence, eziyetle öldürülen hayvanlar; spor ve eğlence amaçlı olarak hayvanların işkence ve eziyetle dövüştürülmeleri; hayvanların zorla alıkonularak farklı ölçeklerde hayvanat bahçelerinin kurulması; sirklerde işkence ve eziyetle hayvanların gösteri amaçlı kullanılmaları; turistik amaçlı olduğu öne sürülen faytonların varlığı; atların çok kötü koşullardaki yaşamı; hem hayvan hakları hem de hayvan refahına aykırı nitelikte olan hayvan deneyleri. Ayrıca raporda bu konulara ilişkin geniş değerlendirme ve saptamalara da yer verilmiştir. Özetle denilebilir ki, 2019 Meclis Araştırma Komisyonu raporu, Türkiye’de hayvanların korunması politikasına yol gösterecek nitelikte bir içeriğe ve zenginliğe sahiptir.

3.1.3. Siyasal Parti Programları

Siyasal parti programları, kamu politikası karar sürecine doğrudan ve dolaylı etki eden unsurlar olarak kabul edilmektedir. Hükümette olan partinin programı, eylem planı ve/veya vizyon belgeleri politika inşa sürecini kimi zaman doğrudan etkilemektedir. Hükümet dışı diğer siyasal parti programları ise nadiren doğrudan, çoğunlukla da dolaylı bir mekanizmayla politika yapım sürecine yansımaktadır. Hem yasama organı kanalıyla hem de sivil toplum kesimleri aracılığıyla politika karar sürecine müdahil olan siyasal parti ve oluşumlar mevcuttur (Hill, 2005: 27, 80, 173; Lukes, 2005: 26). Ayrıca bu tip siyasal oluşumlar, kamuoyu oluşumunu kolaylaştırmakta ve karar sürecinde etkili olabilmektedir.

Türkiye’de uzun yıllardır iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti), seçim bildirgeleri ve vizyon belgelerinde kamu politikası yönelimlerini ortaya koymuştur. 2002, 2007, 2011, 2015 seçim beyannamelerinde, parti programında tarım ve hayvancılık başlıkları dışında hayvan haklarına ve korunmasına yönelik herhangi bir politika önerisi bulunmamaktadır. 2018 seçim bildirgesinde, sokak hayvanları ve yabancı hayat başlıklarıyla; hayvanların korunması sorunu kısaca yer almıştır (Ak Parti, 2018: 248-249, 253). 2023 seçim bildirgesinde ise hayvanların korunması ve sahipsiz hayvanlar başlıkları altında bu sorunlara değinilmiştir (Ak Parti, 2023: 151, 300). Bunun dışındaki politika önerileri tarım ve hayvancılık konularıyla ilgilidir. Bu da şunu göstermektedir ki, politika kurucu unsur, hayvancılık politikası dışında herhangi bir plan veya vizyona sahip değildir. Öte yandan diğer siyasal partilerin programları da bütünlüklü bir kamu politikası önerisi geliştirmemişlerdir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programında sadece programın son sayfasında üç paragraf halinde ve genellikle temenniler şeklinde ifade edilmiştir. Sahipsiz hayvanların bakım ve kontrollerinin yerel yönetimler tarafından yapılması, bu konuda sivil toplum örgütleriyle dayanışma için olunması gerektiği belirtilmiştir (CHP, 2023: 344). Bu programda yer alan ve hiçbir resmi niteliği olmayan Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinin hayata geçirilmesi hedefi çok da gerçekçi görünmemektedir. Bunun bir kamu politikası niteliğine sahip olabilmesi için öncelikle yasama organı tarafından kabul edilmesi veya 5199 sayılı kanunun içinde yer alması gerekmektedir.

İYİ Parti ise hayvan hakları konusuna parti programında yer vermekte ama bir yandan da hayvanat bahçelerinin sayısının arttırılması ile ilgili öneriler ortaya koymaktadır (İYİ Parti, 2023: 10). Parti programında hayvan hakları ayrı başlık olarak yer almaktadır. Bu kısımda formülasyon farklı bir biçimde kurulmuştur; “hayvanların da insanlar kadar yaşama hakkına sahip oldukları...” ifadesiyle, insan türü hayvanların üzerinde varsayılmaktadır. Öyle ki hayvanlara verilen değer o kadar büyüktür ki insanlar kadar yaşama hakkına sahip oldukları anlatımına başvurulmuştur. Politikadaki çarpıklığın, bir muhalefet partisine bile sirayet etmiş olması hayvan hakları alanında yasal zeminin ne kadar yetersiz ve düzensiz olduğunu göstermektedir. İYİ Parti programı buna rağmen hayvanların yarış ve gösteri gibi faaliyetlere sokulmaması yönünde önemli önerilerde bulunmaktadır. Programın hayvan hakları başlıklı bölümünde ise kafa karışıklığı sürmektedir. Hayvan yetiştiricilerine ve hayvan çiftlikleri yoluyla hayvancılık endüstrisine yönelik maddeler programda yer almaktadır. Ayrıca diğer politika metinlerinde olduğu gibi hiçbir resmi niteliği olmayan ve UNESCO’ya ait olduğu öne sürülen Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesindeki temel anlayış aynen kabul edilmektedir (İYİ Parti, 2023: 30-31).

Türkiye İşçi Partisi (TİP) programının mücadele kısmında hayvan hakları çok kısa bir biçimde ele alınmıştır. Programda uzun uzun hayvancılık sektöründeki kamucu öneriler tartışılırken hayvanlar sadece, “...hayvanları eşya değil canlı olarak görür, canlı-cansız tüm doğal varlıkların metalaştırılmasına karşı çıkar” cümlesi içinde geçmektedir (TİP, 2023a). Partinin politika belgesi niteliğindeki seçim bildirgesinde hayvan haklarına daha geniş yer verilmektedir. Hayvanların satılması, barınak koşulları, insanların yaşam alanlarından dışlanması, şiddete maruz kalmaları gibi başlıklarda politika hedefleri belirlenmiştir (TİP, 2023b: 54)¹¹. Sahipli

¹¹ İlgili bildirmede şunlara yer verilmektedir: “Endüstriyel hayvancılık ve ticarileşmiş tıp uygulamaları, hayvanların parayla satılması, barınak koşulları, hayvanların yaşam alanlarından dışlanması, cinsel saldırı ve öldürme her geçen gün arttı. Verilen cezaların yetersizliği ve yasalarda hayvanların eşya statüsünde değerlendirilmesi,

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

sahipsiz hayvan ayırımının ortadan kaldırılacağı, kötü muameleye karşı cezalar verileceği, avcılığın yasaklanacağı, hayvanat bahçelerinin kapatılacağı da politika hedefleri arasında yer almaktadır (TİP, 2023b: 55).

Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA), diğer partilerde olduğu gibi hayvancılık politikasını öne çıkarmaktadır. Parti programının hayvanlarla ilgili bütün kısımları hayvancılık politikası hedeflerini anlatmaktadır. Programın bir yerinde hayvan haklarının korunmasına, hayvan hakları evrensel bildirgesi yoluyla değinilmiştir. Hayvanlara yönelik şiddet, işkence ve kötü muameleye karşı politika geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak soyu tükenmekte olan hayvanların korunmasına değinilirken avcılığa değil de izinsiz avlanmaya vurgu yapılması çelişkili görünmektedir. Öte yandan eğlence amaçlı hayvanların dövüştürülmesinin onlara farklı yollarla zarar verilmesine yönelik olarak hayvanlara karşı işlenen suçlar kapsamında düzenlenmesi gerektiği öngörülmektedir (DEVA, 2023: 112).

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (YSP), hayvan hakları konusuna programda en çok yer ayıran parti konumundadır.¹² Programda hayvan hakları başlığı altında insan ve hayvan birlikteliğinin doğa bütünlüğünde kurulması gerektiği vurgulanmakta ve daha çok ekolojik bir yaklaşım karşımıza çıkmaktadır (YSP, 2023: 80). YSP programında insanlara tanınan haklardan hayvanların da yararlanması gerektiği yönünde bir politika önerisi mevcuttur. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki eşitsizlik sorunu üzerine kurulan programda “türcülük” sorunsalı özellikle irdelenmektedir. Her türlü hayvan deneyinin ortadan kaldırılması görüşü de oldukça radikaldir. Bu açıdan en çığır açıcı politika, “endüstriyel hayvancılık ve her türlü yoğun hayvancılık aşamalı olarak sonlandırılmalı, bitkisel ve organik beslenme teşvik edilmelidir” önerisinde şekillenmektedir (YSP, 2023: 81). YSP, tartıştığımız siyasal partiler arasında kent hayatı ve sokak hayvanları ilişkisini en açık bir şekilde kuran partidir.¹³ Hayvanlara kâr ve eğlence amacıyla rahatsızlık verilemeyeceği belirtilmekte ve TİP programında olduğu gibi hayvanların tıbbi ve benzeri deneyler için kullanılmayacağı ifade edilmektedir. Hayvan hakları denetleme birimi ve buna uygun kurumsal yapı önerisi diğer bazı partilerde olduğu gibi YSP’de de bulunmaktadır (YSP, 2023: 81-82).

Görüldüğü üzere, birkaç istisna dışında özellikle parlamento içindeki siyasal partilerin temel yaklaşımları, hükümetin bu konudaki kamu politikası hedefinin ve temennilerinin ötesine geçmemektedir. Parti programları da (YSP ve TİP dışında) hayvan hakları konusunda yeterli bir profil ortaya koymamaktadır. Bunun nedeni, henüz sorunun doğru tanımının yapılamamış olmasıdır. Meclis Araştırma Komisyonu, 5199 sayılı kanunun sınırlı tuttuğu hükümler dışında bir hareket alanı yaratamamıştır. Öyle ki mevcut uygulamalar ve sorunlarda, 5199 sayılı kanun

hayvanlara karşı her türlü kötü muameleyi arttırdı. Av adı altında cinayet işlendi, devlet eliyle bu cinayetler ihaleye açıldı, turizm yoluyla pazarlandı” (TİP, 2023b: 54).

¹² Bu çalışmanın yapıldığı dönemde YSP, TBMM’de grubu bulunan siyasal partiler arasında yer almaktaydı. YSP daha sonraki tarihlerde farklı bir tüzük ve programlar ile Yeşil Sol Parti adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. <https://yesilpartisi.org/>

¹³ “İnsanların kendi yaşam alanlarını gezegeni paylaştığı komşuları aleyhine genişletmesi, onların hayat alanlarını işgal etmesi ve kentleri birlikte paylaştığı ortaklarına zulmetmesi kabul edilemez. Kentlerde hayatı paylaştığımız hayvanların sokaklarda özgürce dolaşmaları engellenemez. Barınak adı altında yapılan hayvan toplama kamplarında yapılan zulüm kabul edilemez. Sokakları hayvanlardan arındırmak için yapılmak istenen yasa değişiklikleri geri çekilmeli, tam tersine insanların sokak hayvanlarının refahından sorumlu olduğu anlayışı getirilmelidir” (YSP, 2023: 81).

hükümleri bile ileri konumu temsil etmektedir. Hükümet, politika kurucu parti olarak da hayvanların eşya olarak tanımlanmasından vazgeçmemiştir. Bu yüzden de hukuk kısmında tartışıldığı gibi, hayvanların özneleşmediği durumda herhangi bir hak tanımı yapılamamaktadır. Hükümet dışındaki siyasal partilerin politika oluşturmadaki etkisi ise yok denilecek bir düzeyde kalmaktadır.

4. Hayvan Hakları Var mıydı, Yok muydu?

İnsan ve hayvan yaşamının niteliği, kültüre ve zamana göre boyut değiştirirse de insan, hayvan ve hak üçgenindeki ilişkinin hukuki çerçevesi henüz yörüngesine oturmamıştır. Dünyada hayvanın hukuki statüsüne ilişkin üç temel düşünce karşımıza çıkmaktadır.

1- Hayvanın nesne olarak kabul edilmesi

Hayvanı taşınır eşya olarak ele alan yaklaşımın kökleri Roma hukuku geleneğine kadar uzanmaktadır. Hayvanlara hukuk düzeni tarafından yüzlerce yıldır eşyaya dair kuralların uygulanması, en eski ve en yaygın yaklaşımdır. İnsan merkezli bir anlayış etrafında örülen bu hukuki ağ açısından hayvan, doğrudan insanın yararı, dolaylı olarak da çevrenin yararı için korunmaktadır. Bu noktada insanın doğaya ve hayvanlara karşı ödevlerini öngören hukuk sistemi, kural ihlallerini yaptırıma bağlarken insan onurunu öne çıkarmaktadır. Hayvan haklarını reddeden ya da hayvanın hukukun öznesi sayılmayacağını belirten bu görüş, hakların sadece insan için geçerli olduğunu savunmaktadır (Koçhisarlıoğlu & Söğütlü Erişgin 2013: 1691-1695).

2- Hayvanın kişi benzeri olarak kabul edilmesi

Hayvanlara insanlarda olduğu gibi kişilik tanınması yerine, hayvanlara özgü bir hukuki statünün oluşturulması gerektiğini ifade eden bu görüş ise aslında bir ara formülü gündeme getirmektedir. Buna göre, hayvanlara özel bir hukuki kişilik oluşturulmalı ve çıkarları hukuken korunan bir özne olarak hayvanın statüsü, tüzel kişi zeminine yaklaştırılmalıdır. Hayvanların normlardan yararlanabilmeleri için kurgusal bir kişi eksenini çizen bu düşünce, tüm hayvanları tek bir çatı altında toplayabilecek bir hayvan kavramı konusunda sorunlu görünmektedir (Akbulut & Çobanoğlu, 2020: 8).

3- Hayvanın kişi olarak kabul edilmesi

Hayvanların hukukun öznesi olabilecekleri görüşünü savunanlar, hayvanların her şeyden önce acı çeken canlılar oldukları düşüncesinden hareket etmektedirler. Eğer hukukun amacı çıkarların korunmasıysa, hayvanların da özne olarak karşımıza çıkmaları doğaldır. Hak sahibi sadece iradesi olabilen değil, haktan yararlanabilendir. Hak sahibi, hakkını bizzat kendisi koruyabileceği gibi temsilcisi de hak sahibinin yerine devreye girebilir. Bu nedenle hayvanlar, tasarruf eden değil ama yararlanan hukuk özneleri olabilirler. Hayvanların kişi olarak kabul edilmeleri, hukuk sistemi açısından yüzlerce yıllık düzenlemelerden ve uygulamalardan büyük bir kopuş anlamına gelmektedir. Bu kuram, hayvan haklarını başta evcil hayvanlar olmak üzere belirli türler için çerçeve içine almamakta; tüm hayvanlar açısından ortak bir özne resmi çizmektedir (Koçhisarlıoğlu & Söğütlü Erişgin 2013: 1698).

Hayvan haklarına dair tartışma geniş bir alana yayılmakta ve konunun gündeme taşıdığı sorunlar derinlik içermektedir. Hayvanların hak öznesi olmaları ve hayvan haklarının sınırlarının belirlenmesi hem hukuki zeminde hem de toplumsal zeminde köklü bir değişim ufkunu beraberinde getirmektedir. Bu tür bir değişimin ekolojik bütünlük içinde değerlendirilmesi ise çalışmamızın kapsamını aşmaktadır.

4.1. Türkiye’de Hayvanların Korunmasının Hukuki Zemini

Türkiye’de hayvanların korunmasına ilişkin mevzuatın uzun yıllar durağan seyrettiği ancak 2000’li yıllardan itibaren beklentileri karşılamasa da yasal düzeyde değişim başladığı görülmektedir. Özellikle uluslararası sözleşmelerin yürürlüğe girmesiyle, hayvanların korunmasına yönelik politikaların hukuki hatları ortaya çıkmıştır. Türkiye’de hayvanın hukuki statüsü, dünyadaki yaygın pozitif hukuk düzenlemeleri gibi eşya ve mülkiyet kısıncı altındadır. Hem 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hem de 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, kamu hukuku ve özel hukuk perspektifinin ortak paydasını oluşturan mülkiyet hakkı ekseninde kurallar içermektedir. Taşınır bir eşya olarak hayvan, başta hayvancılık sektörü olmak üzere diğer yasal düzenlemelerde de aynı statüde yer almakta ve benzer kuralların konusunu oluşturmaktadır. 2004 yılına yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile hayvanların korunmasına ilişkin ilk somut hukuki adım atılmıştır. Kanunun altyapısı ise uluslararası hukuktan aktarılmış ve uyarlanmıştır.

19.09.1979 tarihli *Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi* Türkiye tarafından imzalanmış ve 1984 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, yabancı flora ve faunanın korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir. 1987’de imzaya açılan *Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi* ise Türkiye’de 2003 yılında yürürlüğe girmiş ve ulusal hukuktaki yeni düzenlemelerin ekseninin asıl belirleyicisi olmuştur. İnsanların tüm canlılara karşı ahlaki sorumluluğundan hareket eden Sözleşme, özellikle ev hayvanları ile insan arasındaki ilişkiyi hatırlatmakta ve hukuki bir çerçeve içine almaya çalışmaktadır. Yabancı fauna örneklerinin ev hayvanı olarak değerlendirilemeyeceği vurgulanmakta ve *ev hayvanı* kavramının sınırları çizilmektedir. Ev hayvanlarının koşullarının hem ticari hem de ticari olmayan alanda standart bir yapıya oturtulması hedeflenmektedir. Ev hayvanı ve sahihsiz hayvan ayrımı üzerinden ilerleyen Sözleşme, her iki kategoride yer alan hayvanlar için koruma tedbirleri içermektedir. Gerçek ve tüzel kişilerin hayvanlara karşı yükümlülükleri, hayvan refahı yaklaşımını yansıtmaktadır. Belirlenen bazı temel ilkeler üzerinden devletlere hayvanların korunması için hukuki bir rota çizmektedir.

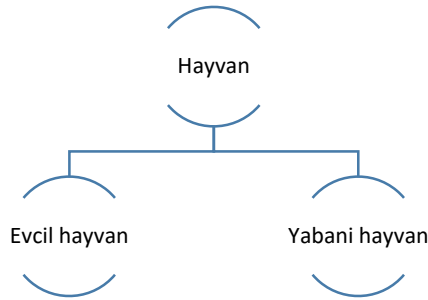
Türkiye’de hayvanların korunmasına ilişkin mevzuat, benzer şekilde hayvan refahı kavramı yörüngesinde biçim almaktadır. Hayvan hakları kavramına literatürde ya da mevzuatta rastlansa da bu kavrama paralel bir hukuki koruma dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sağlanmamaktadır (Arıkan, 2016: 220).

4.1.1. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu

Hayvanları Koruma Kanunu, Türkiye’nin taraf olduğu *Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi*’nin getirdiği hukuki altyapıya uyumlu düzenlemeler içermektedir. Sözleşmenin felsefesine benzer şekilde hayvan refahı izleri taşıyan Kanun, yine Sözleşme metninde olduğu gibi hayvanları kategorize ederek hayvan ve insan ilişkileri doğrultusunda farklı kavramlar üretmektedir. Bu kavramlar doğrultusunda hayvanların korunmaları

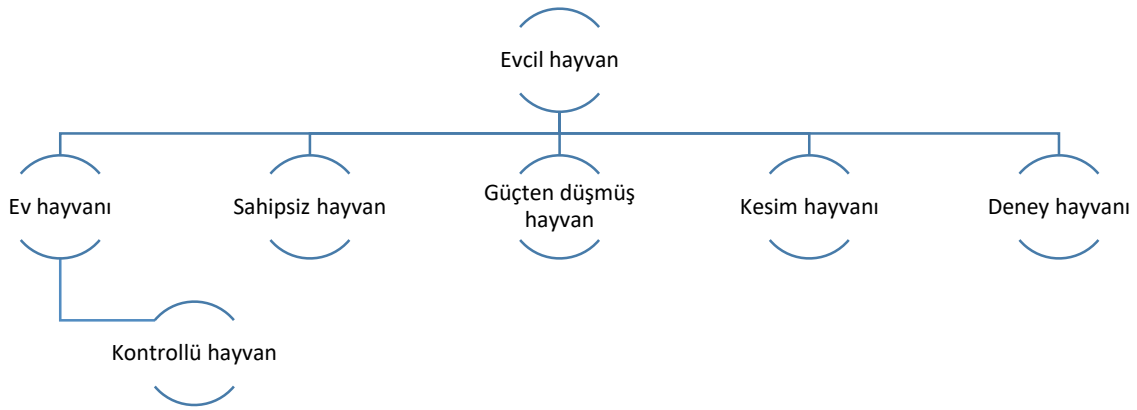
hususunda hukukun sınırları inşa edilmektedir. Kanun, hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini ve rahat yaşamlarının sağlanmasını; hayvanların acı ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını ve her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini amaçladığını 1. maddesinde ilan etmektedir. Ancak insan merkezli bakış açısının sonucu olan bu kanunun diğer maddelerinde hayvanlar arasında yapılacak ayrımcılığın temelleri atılmaktadır. Kanunun bu çerçevede karşımıza çıkardığı hayvan sınıflandırmasının başlangıç noktası aşağıdaki gibi bir görüntü sergilemektedir.

Şekil 1: Hayvan Kategorileri

Kanunun 3. maddesine göre evcil hayvan; insan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanlar anlamına gelmektedir. Yabani hayvan ise doğada serbest yaşayan evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış omurgalı ve omurgasız hayvanları ifade etmektedir. Evcil hayvan kategorisi kendi içinde daha geniş ayrımları içermektedir. Kümeler içinde kesişmeler ya da sınıflandırmaya dair iç içe geçen uyumsuzluklar olsa bile kanunun perspektifinden şu tür bir sema görmek mümkündür.

Şekil 2: Hayvan Tanımları

5199 sayılı kanun, madde 3/1 hükmü uyarınca *ev hayvanını* gerçek veya tüzel kişiler tarafından özellikle evlerde, iş yerlerinde ya da arazide özel ilgi ve refakat amacıyla muhafaza edilen, bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvan olarak tanımlamaktadır. Aynı maddenin j bendi ise bir kişi, kuruluş, kurum ya da tüzel kişilik tarafından sahiplenilen, bakımı, aşıları, periyodik sağlık kontrolleri yapılan; yani kayıt altında olan ev hayvanlarını *kontrollü hayvan* olarak adlandırmakta ve alt bir kategori açmaktadır.

Kanun açısından önem arz eden bir diğer kategori ise sahipsiz hayvanlardır. Madde 3/f, barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında

bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları *sahipsiz hayvan* statüsüne almaktadır.

Bulaşıcı ve salgın hayvan hastalıkları haricinde yaşlanma, sakatlanma, yaralanma ve hastalanma gibi çeşitli nedenlerle fizikî olarak iş yapabilme yeteneğini kaybetmiş binek ve yük hayvanları *güçten düşmüş hayvan* kavramı altında korunmaktadırlar. Hayvanlara ilişkin diğer tanımlar daha teknik bir boyut üzerinden yapılmakta ve deneyde kullanılan ya da kullanılacak olan hayvanlar *denek hayvanı* (madde 3/m); gıda amaçlı kesimi yapılan hayvanlar ise *kesim hayvanı* (madde 3/n) sınıfı üzerinden kanunda kendilerine yer bulmaktadırlar.

4.1.2. Hayvanların Korunmasının Temel İlkeleri

5199 sayılı Kanun, 4. maddede hayvanların korunmasının temel ilkelerini belirlemekte ve yavaş yavaş istisna sahasını görünür kılmaktadır. Kanun, öncelikle bütün hayvanları eşit ilan etse de bu tür bir retorik hüküm aynı cümle içinde kendini imha etmektedir. Eşitlik ilkesi sadece doğum anına ait geçici bir barınaktır.¹⁴ Hayvanların yaşam hakkı, Kanunun diğer hükümlerinin arkasında saklanmaktadır. Hayvanların ancak 5199 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde bu hakka sahip olabilecekleri ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, tüm kanuna nüfuz eden ayrımcılık katmanları bu hareket noktasından yola çıkmaktadır.

Evcil hayvanların türlerine özgü şartlar içinde yaşama özgürlüğünden söz eden Kanun, sahipsiz hayvanların da sahipli hayvanlar gibi yaşamlarının desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemlerin alınmasını hükmeden Kanun, maddî kazanç ve menfaat amacı gütmeksizin, sadece insanî ve vicdanî bir sorumlulukla, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin teşvik edilmelerini hedeflemektedir.

5199 sayılı kanun, yabancı hayvanlara da uzanmakta ve yabancı hayvanların yaşama ortamlarından koparılmamaları anlayışını benimsemektedir. Doğada serbestçe yaşayan bir hayvanın yakalanmamasını ve özgürlükten yoksun bırakılmamasını esas olarak kabul etmektedir. Aynı zamanda nesli yok olma tehlikesi altında bulunan türlerin ve bunların yaşama ortamlarının korunması da temel ilkeler arasında sayılmaktadır.

Hayvanların barınmalarından taşınmalarına kadar hayvan refahıyla bağlantılı farklı hükümlere de yer veren 5199 sayılı kanunla ilgili olarak bu noktada vurgulanması gereken bir diğer husus ise yerel yönetimlere ilişkindir. Kanun, özellikle sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması görevini yerel yönetimlere vermiştir. Yerel yönetimler, bu hayvanların bakımlarını ve tedavilerini üstlenmek zorundadırlar. Ayrıca Kanun, ilginç biçimde temel ilkeler arasında adını koyarak kedi ve köpek türünün üreme sorunundan bahsetmekte ve belki de günlük hayatın en sık tartışılan konularından birine dolaylı olarak değinmektedir. En azından toplu yaşanan yerlerde barınan ve beslenen kedi ve köpeklerin sahiplerince kısırlaştırılmaları esası getirilmektedir.

Kanunun 5. maddesinde hayvanların sahiplenilmeleri üzerinde durulmakta ve hayvanın türüne uygun üreme ve etolojik ihtiyaçlarının temini, hayvanın sağlığının korunması, insan ve çevre sağlığı açısından gereken önlemlerin alınması gibi yükümlülüklerden hayvan sahipleri sorumlu

¹⁴ 5199 sayılı Kanun madde 4/a: “Bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir.”

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

tutulmaktadır. Aynı zamanda ev hayvanları satışı yapan kişilerin eğitimi yerel yönetimlere; ev hayvanı ve kontrollü hayvanları bulundurma ve sahiplenme şartları Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikler kanalıyla merkezi yönetime bırakılmaktadır.

4.1.3. Sahipsiz ve Güçten Düşmüş Hayvanların Korunması

5199 sayılı kanunun 6. maddesi sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunmasına ayrılmıştır. İlgili kanun hükmüne göre, bu hayvanların 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve yem Kanununda öngörülen durumlar dışında öldürülmeleri yasaklanmaktadır. Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların sorumluluğu yerel yönetimlere aittir ve hayvan bakımevleri adres olarak gösterilmektedir. Burada kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikli olarak alındıkları ortama bırakılmaları esastır.

4.1.4. Hayvanları Korumanın Hukuki Sahası

5199 sayılı kanunun 8. maddesi hayvanlara karşı yapılması yasaklanmış olan müdahaleleri geniş bir çerçeve içine almaktadır. Bu yasak müdahaleler şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1- Bir hayvan neslini yok edecek her türlü müdahale
- 2- Hayvanların, yaşadıkları sürece, tıbbî amaçlar dışında organ veya dokularının tümünün ya da bir bölümünün çıkarılıp alınması veya tahrip edilmesi
- 3- Hayvanının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya tedavi edici nitelikte olmayan diğer müdahaleler
- 4- Bir hayvana tıbbî amaçlar dışında, onun türüne ve etolojik özelliklerine aykırı hale getirecek şekilde ve dozda hormon ve ilaç verilmesi, çeşitli maddelerle doping yapılması, hayvanların türlerine has davranış ve fizikî özelliklerinin yapay yöntemlerle değiştirilmesi

Bu temel yasak müdahaleleri, Kanunun 9. ve 14. maddeleri arasında yer alan ve ticaretten tıbbı, eğitimden hayvancılığa kadar geniş bir alana yayılan başka yasaklar ve kısıtlamalar takip etmektedir. Bunların tamamının tek bir potada toplanması kolay olmamakla birlikte, hayvan refahı yaklaşımına uygun biçimde hayvanların hukuki koruma altına alındıkları görülmektedir. Hayvanların bilimsel olmayan teşhis, tedavi ve deneylerde kullanılmaları; acı ya da zarar göreceği biçimde eğitilmeleri ve eğlence sektöründe yer almaları ve hayvan dövüşleri yasak kapsamında kalmaktadır. Ayrıca hayvanlara kötü muamele yapılması ve eziyet edilmesine ilişkin yasaklar farklı senaryolar üzerinden ayrıntılı olarak düzenlenmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, 2021 yılında revize edilmiş ve özellikle cezai hükümler bölümünde değişikliklere gidilmiştir. Kanun, yürürlüğe girdikten yaklaşık yirmi yıl sonra hayvanların daha ağır yaptırımlarla korunmalarına dair beklentileri dengelemeye çalışmıştır. Tartışma konusu olan ceza normları devreye girmiş ve hem yerel yönetimlere hem de evcil hayvan sahiplerine yüklenen yeni sorumluluklar ile merkezi idarenin rolü kanun bünyesinde biraz daha netleşmiştir. Kanun kapsamında yer alan yasakların ihlali halinde öngörülen yaptırım, çoğunlukla idari para cezası biçiminde düzenlenmiştir. Ancak aşağıda sıralanan bazı yasaklar ise artık suç ilan edilmiş ve adli ceza gerektiren norma dönüştürülmüştür:

- 1- Nesli yok olma tehlikesi altında olan bir hayvanın öldürülmesi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasını; bir hayvan neslinin yok edilmesi beş yıldan on yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.
- 2- Hayvanlara cinsel saldırıda bulunan veya tecavüz eden kişi ise altı aydan üç yıla kadar hapis ve yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.
- 3- Bir ev hayvanına veya evcil hayvana işkence eden veya acımasız ve zalimce muamelede bulunan kişi altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile karşı karşıya kalmaktadır.
- 4- Hayvanları dövüştüren kişinin alacağı ceza, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıdır.
- 5- Kanunun 12. maddesi kapsamındaki hayvan kesimleri ile 13. maddenin birinci fıkrasında belirtilen hususlar dışında bir ev hayvanını veya evcil hayvanı kasten öldüren kişi altı aydan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Belirtmek gerekir ki 5199 sayılı kanun dışındaki diğer kanunlarda da hayvanların korunmasına ilişkin hükümler bulunmakta ve genel hukuki çizgiyle uyum içerisinde önlemler alınmaktadır. Örneğin; 2872 sayılı Çevre Kanunu madde 9/f, çevrenin korunması sorununa biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da yaklaşmakta ve nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması esas çerçevesinde, mevzuata aykırı biçimde ticarete konu edilmelerini yasaklamaktadır.

5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu madde 9 ise bu konuda hayvan refahı kavramını başlığına taşımıştır. Bu kavramdan hareket eden Kanun, hayvan sahiplerini veya bakımından sorumlu kişileri, hayvan refahının sağlanması amacıyla, hayvanların barınma, bakım, beslenme, sağlık ve diğer ihtiyaçlarını karşılamakla ve sorumluluklarındaki hayvanların insan, hayvan ve çevre sağlığı üzerinde oluşturabilecekleri olumsuz etkilere karşı gerekli önlemleri almakla yükümlü tutmaktadır. Hayvanların kesimi ve hastalık kontrolü amacıyla itlafının hayvanlarda heyecan, acı ve ıstırap oluşturmadan, uygun araçlar kullanılarak yerine getirilmesini hükmeden Kanun, ayrıca belirtilen istisnalar dışında hayvanlara ötanazi yapılmasını da yasaklamaktadır. 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu gibi farklı kanunlarda da hayvanların korunmasına dair benzer önlemlerin izlerine rastlanmaktadır.

4.1.5. Hayvanları Korumanın İstisna Sahası

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, daha önce de belirtildiği gibi hayvanların korunması ve yaşam hakkı konusunda kendini referans göstererek ya da hukuki bir deyişle istisna alanına kanun metni içinde yer vererek, eşit doğdukları ifade edilen hayvanların aslında eşit olamayacaklarını ilan etmektedir. Kanunda hayvanlar arasında yapılan kavramsal ayrımlar, hukuki ayrımların birer özetidir. Kanun maddeleri arasında ilerlendikçe birçok istisna hükmü kendini göstermektedir.

5199 sayılı Kanun, başka kanunlara da atıf yapmakta ve kendi sınırları dışında kalan hayvanları istisna sahasına almaktadır. Daha açık bir ifadeyle 5199 sayılı Kanunun sağladığı sınırlı korumanın bile geçerli olmayacağı alanlar işaretlenmekte ve doğal olarak kanundan yararlanamayacak hayvanlar üzerindeki koruma kalkını da kaldırılmaktadır. 1380 sayılı Su

Ürünleri Kanunu ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, Hayvanları Koruma Kanunu tarafından saklı hükümler başlığı altında hayvanların korunması önlemleri açısından kapsam dışı bırakılmaktadır. Ayrıca mülga 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu ve mülga 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu hükümleri de benzer biçimde saklı tutulmaktadır. Yürürlükten kaldırılan bu kanunlara yapılan atıfların 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa yapıldıkları kabul edilmektedir. Bu şekilde 5996 sayılı kanun, söz konusu mülga kanunlar da dahil olmak üzere ziraat ve hayvancılığa ilişkin içeriği bünyesinde toplamış ve yeni gövde kanun olarak yeni istisna noktası haline gelmiştir.

Dünyada genel olarak hak temelli bir hayvanları koruma sisteminin kurulmaması nedeniyle hayvanların korunmasına dair bütün düzenlemeler kaçınılmaz biçimde hayvan refahı güzergahından geçmektedir. Türkiye’de de refahçı yaklaşımın estirdiği rüzgâra uyumlu biçimde alınan yasal tedbirler hayvanların yaşadıkları acıların en azından görünür olmasını önlemeye yönelik kalmaktadır. Bu durumda hukuken kazanılmış gibi duran bazı haklar, 5199 sayılı Kanun hariç diğer kanunlar açısından hiçbir anlam taşımamaktadır. Hukuki haritadan geriye kalan ya da hayvanlar için bırakılan yer aslında hayvanlara belirli ilkeler içinde insanların katlanma ödevidir; ki bu ödev de sadece sahipsiz hayvanlar için söz konusudur. Diğer hayvanların yaşam hakları zaten kanunun ilk maddelerinde tartışmalı hale getirilmekte ya da daha açık bir ifadeyle ortadan kaldırılmaktadır. İstisnai durumları belirleme yetkisi diğer kanunlarda kalmakta ve hayvanlar refah kavramından kendilerine düşen payı almaktadırlar.

4.2. Hayvanları Koruma Yönetimi

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, hayvanların korunması açısından yeni bir yapı inşa etmiş ve merkezi idare çatısı altında çalışan yerel koruma sistemi kurmuştur. Bu sistemin öngördüğü örgütlenme, 5199 sayılı kanunun verdiği görevlerin yerine getirilmesinden sorumlu *İl Hayvanları Koruma Kurulu* üzerinden gerçekleşmektedir. Aslında taşra teşkilatında yeni bir birimin göreve başlaması söz konusu olmamakta, hayvanların korunması konusunda her ilde valinin başkanlığında toplanacak bir kurul yetkilendirilmektedir. Merkezi idarenin gözetiminde ve denetiminde çalışan bu kurul, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını da sisteme dahil etmekte ve 5199 sayılı kanun çerçevesinde bir koordinasyon sağlamaktadır.

4.2.1. İl Hayvanları Koruma Kurulu

5199 sayılı kanunun 15. maddesine göre, her ilde il hayvanları koruma kurulu, valinin başkanlığında, sadece hayvanların korunması ve mevcut sorunlar ile çözümlerine yönelik olmak üzere periyodik olarak toplanmaktadır. Bu toplantılara kimlerin katılacağı aynı maddede sıralanmaktadır. Buna göre; büyükşehir belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde belediye başkanları, doğa koruma ve milli parklar il şube müdürü, tarım ve orman il müdürü, çevre ve şehircilik il müdürü, il sağlık müdürü, il millî eğitim müdürü, il müftüsü ve belediyelerin veteriner işleri müdürü kurulun üyeleri arasında yer almaktadırlar. Ayrıca veteriner fakülteleri olan yerlerde fakülte temsilcisi; hayvanları koruma ile ilgili faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan valilik tarafından seçilecek en çok iki temsilci; veteriner hekimler odasından bir temsilci ve il baro temsilcisi veya ildeki barolardan birer temsilci de kurul üyesi olarak görev yapmaktadır.

Görüldüğü üzere kurul, her ilde merkezi idare taşra teşkilatı birimleri ile yerel yönetim birimlerini buluşturmakta ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelik

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

çerçevesinde çalışmaktadır. İl hayvan koruma kurulu sekretaryasını ise “doğa koruma ve milli parklar il şube müdürlüğü” yürütmektedir. Kurul, çalışmalarının sonucunu, önemli politika, strateji, uygulama, inceleme ve görüşlerini Bakanlığa bildirmektedir.

5199 sayılı kanunun 16. maddesi ise kurulun görevlerini belirlemektedir. Kurul, av ve yaban hayvanlarının ve yaşama alanlarının korunması ve avcılığın düzenlenmesi hususlarında alınmış olan Merkez Av Komisyonu kararlarını da göz önünde bulundurarak temelde birçok görev üstlenmektedir. Hayvanların korunması ve kullanılmasında onların yasal temsilciliği niteliği ile kanunda belirtilen görevlerin yerine getirilmesi kurulun üstlendiği en temel ve en genel işlevdir. İl sınırları içinde hayvanların korunmasına ilişkin sorunların belirlenmesi ve koruma sorunlarının çözüm tekliflerini içeren yıllık, beş yıllık ve on yıllık plân ve projelerin yapılması; yıllık hedef raporlarının hazırlanarak Bakanlığın uygun görüşüne sunulması; Bakanlığın olumlu görüşüne de başvurarak hayvanların korunması amacıyla her türlü önlemin alınması ve ayrıca hazırlanan programların uygulanması sağlanarak sonuç hakkında Bakanlığa bilgi verilmesi il hayvan koruma kurulunun öne çıkan diğer görevleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda il hayvanları koruma kurulu, kanunda belirtilen faaliyet ve görevlerin yerel yönetimler ve tarım ve orman il müdürlükleri ile eşgüdüm sağlanarak yaptırılmasından da sorumlu tutulmaktadır.

4.2.2. Hayvan Koruma Teşkilat Yapısı

5199 sayılı kanun başta olmak üzere mevzuatın hayvan koruma yönetimi çerçevesinde görevlendirdiği birimler merkezi idare teşkilatı içinde çok parçalı bir dağılım sergilemektedir. Genel olarak başkent teşkilatında birkaç bakanlık arasında hayvanlara ilişkin yetkilerin paylaştırıldığı anlaşılmaktadır. Merkezi idare içinde oluşan resme yakından bakıldığında ise hayvanların korunmasında asayiş boyutunun İçişleri Bakanlığına; doğanın korunması çatısı altında yaban hayvanlarının korunması ile genel olarak hayvan sağlığına ilişkin önlemlerin alınmasına dair görevlerin Tarım ve Orman Bakanlığına bırakıldığı görülmektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, çevre koruma yönetiminin bir parçası olarak sınırlı biçimde rol almakta ve hayvanların korunmasında aktif görev üstlenen yerel yönetimlerle merkezi idare arasında koordinasyon sağlamaktadır. Sağlık Bakanlığı ise sadece halk sağlığını ilgilendiren konularda sahaya çıkmakta ve diğer bakanlıklarla birlikte çalışmaktadır. Taşra teşkilatında da benzer bir izdüşüm yaşanmakta ve sorumlu bakanlıkların il müdürlükleri üzerinden hem asayiş hem de koruma önlemleri yürütülmektedir. Valilik çatısı altında görev üstlenen il hayvanları koruma kurulu, daha önce de değinildiği gibi yerel yönetimleri ve taşra teşkilatı birimlerini bir araya getirmektedir.

Teşkilat yapısında hayvanlarla ilgili yetki kullanan idari birimler geniş bir alana uzansa da hayvanları koruma görevini üstlenenler sınırlı kalmaktadır. Toplum tarafından hayvanların korunması sorunu ağırlıklı olarak sahipsiz hayvanlar üzerinden algılanmakta ancak hayvancılık sektörü ve yaban hayatının korunması, merkezi yönetimin hayvanlar konusunda asıl çalışma sahası olarak düzenlenmektedir. Hayvanların korunmasına dair mevzuat ise zaten bu kategoride yer alan hayvanların büyük kısmını kapsam dışı bırakmaktadır. Aslında teşkilat içinde görülen bu çok parçalı yapı, hayvancılık politikası tarafından belirlenmekte ve ayrıca doğa koruma yönetiminin uzantısı niteliğini taşımaktadır. Başta hayvancılık ve avcılık alanları olmak üzere, bakanlıklar arasındaki görev dağılımının asıl hukuki manzarası bu noktada kendini göstermektedir.

4.2.3. İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararları

Hayvanların korunması politikasının en somut izlenebildiği belgeler, tutanak niteliğindeki *il hayvanları koruma kurulu* raporlarıdır.¹⁵ Kurulun hangi ilkelerle ve bileşenlerle çalıştığı bir önceki bölümde irdelenmiştir. Bu belgeler ışığında hayvanların korunması konusunda hem yerel düzeydeki sorunlar hem de bunlara ilişkin çözüm önerileri izlenebilmektedir. Farklı illerdeki koşullar değişse de kararlar birbirine çok benzemektedir. Geçici hayvan bakımevlerinin kurulması, bakımı, temizliği, veteriner hekim desteği sağlanması, Covid-19 salgınında sokak hayvanlarıyla ilgili ek önlemlerin alınması, hayvan koruma görevlilerinin eğitimi, sahihsiz hayvanların tedavisinin yapılması, kısırlaştırılması, sokak hayvanları için sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapılarak besleme noktaları oluşturulması gibi maddeler il hayvanları koruma kurulu kararlarında yer almaktadır.

Kurul kararları, illerin yerel koşullarına göre farklılaşabilmektedir. Örneğin, ormanlık bölgelerde belediye sınırı dışındaki alanlara hayvan bırakılması sorununun her kararda olmadığı görülmektedir. Ayrıca deve ve boğa gibi hayvanların festivaller kapsamında güreştirilmesine de her ilde rastlanmamakta ancak Muğla ve Aydın gibi bazı illerde kamu otoritesi, Doğa Koruma ve Milli Parklar (DKMP) il müdürlüğü ve il hayvanları koruma kurulu izni ve ilgili kararlara “folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösteriler” ibaresinin eklenmesi ile hayvanların dövüştürülmesini meşrulaştırmaktadır. Üstelik ilgili kolluğa “şiddet ve eziyet çekmelerine mâni olunması, bu tespit edildiğinde güreşlerin durdurulması” talimatı verilerek sözde hayvan refahını sağlama amacı ortaya konulmaktadır (Aydın, 2021, 2022; Muğla, 2021b, 2022a, 2022b, 2022c).

Tüm kararlarda sahihsiz hayvanların (çoğunlukla köpekler) bakımlarını, kısırlaştırılmalarını; tehlikeli köpek türlerinin ticaretinin yasaklanmasını ve bunların ticaretini yapanlara cezai işlemler uygulanmasını içeren hükümler mevcuttur. Geçici hayvan bakımevleri bulunmayan il ve ilçelerde bunların kurulması maddesi neredeyse tüm kararlarda vurgulanmaktadır. Ankara’daki kurul kararında sokak hayvanlarının kısırlaştırılması konusunda özel hayvan hastaneleri ile bir iş birliği protokolü yer almaktadır. Bu da kamu kaynakları ile verilen bakım hizmetlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir (Ankara, 2021). Ruhsatsız evcil hayvan satış yerlerinin (*pet shop*) denetimi, tehlikeli olarak adlandırılan ırkların belirlenmesini doğrudan etkilemektedir. Bu konuda kararlar alınmakta ama politikanın uygulanmasında aksaklıklar yaşanmaktadır.

Genellikle sokak köpeklerine yönelik şikayetlerin bazı illerde yoğunlaşması üzerine belediyeler kendilerince önlemler almaktadırlar. Örneğin Bodrum Belediyesi, bazı ısırılma olaylarına ilişkin şikayetler olduğunu ancak hayvan hakları derneklerinin, köpeklerin barınağa alınmaması yönünde talepte bulduklarını ifade etmiştir (Muğla, 2022c). İlgili kararlar kamu otoritesi, sivil toplum eylem ve itiraz alanını daraltmaktadır. Merkezi anlamda politika modelinin olmaması bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Daha çok koşullara göre değişen politika yöntemi kullanılmaktadır. Özellikle olağandışı durumlar ortaya çıktığında uygulamada ve sorunların çözümünde tıkanma yaşanmaktadır. Her şeye rağmen bazı illerdeki yerel düzeyde de olsa politika geliştirmeye yönelik çabaların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Örneğin Manisa’da

¹⁵ Bu çalışma için yaklaşık 13 ilin, farklı tarihlerdeki 24 kurul kararına ulaşılabilmektedir.

tüm kurumlarla iş birliği içinde sokak hayvanlarının rehabilitasyonuna yönelik beş yıllık eylem planı yapılması kararı alınmıştır (Manisa, 2016b).

Hayvan Durum İzleme (HAYDİ) ve Hayvanları Koruma Bilgi Sistemi (HAYBİS) gibi uygulamalar kararların çoğunluğunda yer almaktadır. Ancak bu uygulamaların hem hayvanlara yönelik şiddet ve eziyetin önlenmesi hem de sistematik olarak kulak küpesi ve mikroçip takılarak sağlıklı ortamlarda kısırlaştırılmaları amacına çok hizmet ettiğini söylemek mümkün değildir. İl emniyet müdürlükleri nezdinde HAYDİ ve bakanlık yetkisinde HAYBİS uygulamaları yürütülmekte, istenen sonuçlara tam olarak ulaşılamamaktadır. Çoğu ilde bu sistemin ne işe yaradığı ve hangi amaca hizmet ettiği bile yeterince duyurulmamaktadır. Kamu hizmeti niteliğindeki söz konusu uygulamaların hayvanların korunması sorunu ile ilgili bu önemli özelliği belirsizleşmektedir.

Sahipsiz hayvanların, beslenmesi amacıyla bazı kentlerde lokanta, iş yeri ve fabrikalardan yemek atıklarının toplanması konusunda çalışma yapılması öngörülmüş ve beslenme odakları yaratılması yönündeki uygulamalar yerel düzeyde farklı illerin kurul kararlarında yer almıştır (Kilis, 2016; Manisa, 2022). Sahipsiz hayvanlara yönelik bu olumlu girişimler, geçici çözümler dışında bir profil ortaya çıkaramamıştır. Hayvanların korunmasına yönelik politikanın inşası için kurumsal olarak gündeme getirilen ve planlanan düzenli uygulamaların yapılması gerekmektedir. Kurulların farklı illerde, kendi koşullarına göre yaptığı uygulamalar, bir politika resmini görmemiz için yeterli değildir. Zaten TBMM Araştırma Komisyonu raporunda, kurulun çalışma usulündeki eksiklikler, yetki karmaşası ve adının değiştirilmesine yönelik öneriler kapsamlı olarak sunulmuştur.¹⁶

İl hayvanları koruma kurullarının bileşenleri açısından etki alanları sınırlı görülmektedir. Birçok ilde alınan önlemler ve verilen hizmetler birbirine çok benzemektedir. Öyle ki alınan önlemler ne hayvan satışlarını ne hayvanlara yönelik kötü muameleyi ne de sahipsiz hayvanların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri daha önce de tartışıldığı gibi merkezi anlamda hayvanların korunmasına dair kapsamlı bir kamu politikası bulunmamasıdır. Özellikle sahipsiz hayvanlarla ilgili çok sayıdaki sorunun yerel yönetimlere havale edilmesi bu konuda kamu politikasının olmadığına açık bir kanıttır. Yukarıdaki bazı kararlarda da değinildiği gibi yerel düzeyde hayvanların festival ya da gösteri amaçlı olarak dövüştürülmesini bile düzenleyen kararlar alınabilmekte ama aynı zamanda eziyet ve işkenceye yönelik önlemlerden söz edilmektedir. Sivil toplum örgütleri dışında herhangi bir resmi organ tarafından ortaya konulmuş bir çözüm önerisi bulunmamaktadır. Kamu otoritesi, mevcut sorunlarda “karar-almama” pozisyonunu korumaktadır.¹⁷ Kamu otoritesi, herhangi bir kamuoyu gündemi oluştuğunda veya bir sorun tanımı yapıldığında, buna uygun olmayan ve kurumsallaşmayan formüllerle krizi geçiştirmektedir. Geçici hayvan bakımevlerinden, sahipsiz

¹⁶ Raporda çarpıcı nitelikte sayılabilecek öneriler mevcuttur: “İl Hayvanları Koruma Kurulları aktif hale getirilmelidir, kurulların şu an hiçbir fonksiyonu ve aktif denetim görevi bulunmamaktadır. İl Hayvanları Koruma Kurulu’nda mevcut üyelere ek olarak baro temsilcisinin de bulundurulması, ayrıca kurulun toplanma sıklığının en geç “iki ayda bir” olarak revize edilmesi, süreç dinamikleri açısından yararlı olacaktır. İl Hayvanları Koruma Kurulu’nun isminin, yeni hazırlanacak kanunun ismine uygun olarak “İl Hayvan Hakları Koruma Kurulu” olarak değiştirilmesi önerilmektedir” (TBMM, 2019: 120). Bunlar arasındaki baro temsilcisi bulundurulması önerisi, 09.07.2021 tarihinde yapılan kanun değişikliği ile hayat geçirilmiştir (bkz. 5199 sayılı kanunun 15. Madde I fıkrası).

¹⁷ Karar-almama (*non-decision*) kavramsallaştırması için bkz. Parsons, 1995; Lukes, 2005.

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

hayvanların beslenme ve tedavilerine kadar her konuda yerel unsurlar üzerinden çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Merkezi anlamda daha sistemli çalışan kurum ise Doğa Koruma ve Milli Parklar bölge müdürlükleridir. Doğal hayatın korunması bir milli varlık sorunu olarak tanımlanmış olsa bile bu alanda da hayvan haklarına yönelik ciddi ihlaller söz konusudur. Doğal hayatın içindeki hayvanlar aynı zamanda av turizmi adı altında para ile satın alınan kurbanlara dönüştürülmektedir. Yine sivil toplum örgütlerinin kampanya ve baskıları sonucu, bazı kararlarda sorunun yanlış tanımlanmasının önüne geçilebilmektedir.

5. Sonuç

Hayvanların insanlarla olan tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülürken bu ilişkinin, bir tek çalışmaya sığması neredeyse imkânsızdır. Bu çalışma kapsamında Osmanlı’dan günümüze, hayvanlarla insanların ilişkisi incelendiğinde ise, bu ilişkinin değişen şehircilik anlayışı ile farklılaştığını ifade etmek mümkündür. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e hayvanların toplumsal hayattaki yeri, yaşama(ma) hali ve onlara yönelik tutumlar birçok kaynakta Meşrutiyet öncesi ve sonrası olarak ayrılrsa da hayvanlara yönelik tutumdaki dönüşümün esas sebebi mekân üzerindeki ilişkilerin değişmesi ve mekânsal hareketliliğin daha hızlı hale gelmesidir. Modernleşme süreci ile değişen bu ilişki kırılğan hale gelmiş ve dönüşüm, sokak hayvanlarının itlaf edilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu itlaf ve sürgün politikası münferit nitelikte olmamakla birlikte yerini, şiddetin normalleştirilmesine ve sokak hayvanlarının barınak gibi alanlara götürülerek kapatılmaları ile sonuçlanan yerinden etme politikasına bırakmıştır. 1910’da Hayırsız Ada olarak bilinen Sivri Ada’ya götürülerek ölüme terk edilen yüzlerce köpek gibi tarih boyunca sokak hayvanları çeşitli şekillerde şiddete uğramıştır. Türkiye’de hayvan haklarının hukuki karşılığının olmaması nedeniyle sokak hayvanları, ayrıştırıcı mekân politikasının kurbanı olmaktadır. Osmanlı’dan günümüze insan ve hayvan arasındaki ilişkinin değişmeyen niteliği, hayvanların insanlar tarafından, insanların çıkarı için kullanılması olmuştur. İnsan davranışlarına hayvanlar lehine sınırlandırmalar getirilmediği ve hayvan haklarının hukuki bir dayanağı olmadığı sürece, şiddet ve yerinden etme sarmalının devam etmesi kaçınılmazdır.

Türkiye’nin taraf olduğu *Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi* ve *Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi*, 1982 Anayasasının 90. maddesine göre ulusal hukuka dahil edilen kanun hükmünde metinler olarak hayvanların korunmasına dair mevzuatın yenilenmesinin önünü açmıştır. Cumhuriyet tarihinde hayvanların korunması alanında uzun yıllar süren hukuki sessizlik bozulmuş ve başta 5199 sayılı kanun olmak üzere yeni yasal düzenlemelerin uluslararası normlara uyum sağlamaları hedeflenmiştir. Türkiye’de uluslararası hukukun eğilimine de paralel biçimde hayvan refahı rotasında yapılan düzenlemeler, hayvan hakları durağından oldukça uzak bir konumdadır. Türk hukukunda hayvanların hukuki statüsünde herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Sahipsiz hayvanlar ve ev hayvanlarına yönelik koruma önlemlerinde kural temelinde somut bazı adımlar atılmakla birlikte uygulamada hem yerel yönetimler hem de merkezi yönetim açısından etkili bir politika oluşturulmamıştır

5199 sayılı kanunun ilk metninde cezai tedbirlerde görülen yetersizlik, oldukça geç gelen bir revizyonun esas konusunu oluşturmuştur. Özellikle adli cezalarda karşımıza çıkan eksiklik,

2021 yılında yapılan yasa değişikliği ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu alanda en tartışmalı sorun olan hayvanlara yönelik şiddet konusundaki belirsizlik, hukukun kör noktasından bir miktar uzaklaştırılmıştır. Hayvanların korunması ise ağırlıklı olarak merkezi yönetime teslim edilmiş ve Bakanlık, ülke çapında denetim yetkisini üzerine almıştır. Taşra teşkilatında hem il müdürlükleri hem de il hayvanları koruma kurulları ağırlıklı olarak Bakanlık bilgisinde yetkilerini kullanmaktadırlar. Sahipsiz hayvanların sorumluluklarını yüklenen yerel yönetimler ile merkezi yönetim birimleri arasındaki koordinasyonun sağlanması bu kurulların üstlendikleri asli görev olarak kendini göstermektedir. Hayvanların yasal temsilcisi olduğu belirtilen ve koruma sistemine entegre edilen bu tür bir kurulun fonksiyonu, il müdürlüğünün ve belediyenin yaptığı çalışmaların Bakanlık adına gözetimiyle sınırlı kalmaktadır.

Hayvan koruma yönetimine genel olarak bakıldığında merkezi yönetim ağı içinde geniş bir alana yayılan bir yapı göze çarpmaktadır. Günlük hayatın akışı içinde hayvanların korunması sorunu ya da algısı sadece sahipsiz hayvanlar üzerinden yürütülmekte. Ancak hem hayvancılık sektörü hem de doğa yönetimi, hayvanları koruma kalkanının asıl yüzünü ortaya koymaktadır. Hayvan koruma mevzuatının belirlediği hukuki istisna alanı zaten hayvanların büyük kısmını devre dışı bırakmaktadır. Hayvancılıktan avcılığa uzanan büyük bir koridor içinde ise bakanlıklar arasındaki görev dağılımının politik izlerine rastlanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle doğa yönetiminin parçası olarak sermaye ve devlet ilişkileri berraklaşmakta ve hukukun bu aşamadaki etkisiz görüntüsü netleşmektedir. Hayvanlar, insan ve doğa ilişkisinin karanlık tarafında kalan insan merkezli hak anlayışından kendilerini kurtaramamaktadır. Bu nedenle sadece Türkiye’de değil dünyada da hayvanların hak temelli korunmaları hukuk sistemlerinin ufkunda görünmemektedir. Ekolojik sorunlarda da karşılaşıldığı üzere, hukuki çerçevede yapılan ufak tadilatlar uygarlığın geldiği bu evrede bir kazanım olarak sunulmaktadır.

Kamu politikası sonuçları açısından Türkiye’de hayvan hakları başlığı ve kapsamında herhangi bir politika sorun tanımı ve uygulamaya yönelik bir formülasyon bulunmamaktadır. Türkiye’de hayvan haklarından çok, hayvan refahı kavramı üzerine kurulu olan hayvanların korunması politikası gündem bulmakta ve sorun hep bu gündeme göre tanımlanmaktadır. Bunun ardında yatan en önemli neden Türkiye’deki hayvancılık politikasıdır. Bir sektör olarak hayvancılık, hayvan varlığına bakış açısının temelini oluşturmakta ve hayvanların korunması politikasının sorunları ile bu sektörün sorunları aynı düzlemde ele alınmaktadır. Türkiye’de tüm politika yapıcı unsurlar hem resmi hem de gayri resmi düzeyde, Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesini temel referans metni olarak kullanmaktadır. Bu metin iyi niyetli bir temenni niteliğinin ötesine geçememektedir. Bunun temel nedeni ise etik ilkeler öneren metnin resmi bir niteliğinin olmamasıdır. Meclis araştırma raporlarından siyasal parti programlarına kadar birçok alanda bu metne doğrudan referans verilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin de dayanak noktasına oturan bu Bildirge, hayvan haklarının yasal bir tanımı yapılmadığı için karşılık bulamamaktadır.

Hayvan refahı, tüm politika metinlerinde sıklıkla değinilen kilit bir kavram olarak öne çıkmış, ancak TBMM Araştırma Komisyonu raporu dışında hiçbir resmi politika metni, hayvan hakları yönünden bu sorunu tartışmamıştır. Bunun nedeni ise ekonominin önemli bir parçası olan hayvancılık sektörüne konu olan hayvanların ezilme, işkence ve kötü muamele görmemeleri için ortaya konulan en üst hedefin hayvan refahı olmasıdır. Bu da şunu göstermektedir ki, Türkiye’de hayvan hakları üzerine herhangi bir kamu politikası modeli olmadığı gibi hayvanların korunması politikasına ilişkin de tutarlı bir model bulunmamaktadır. Niyetler ya

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

da planlar dahilinde politika metinlerine girmiş argümanlar, herhangi bir kamu politikası modeline sahip değildir. Bir soruna ilişkin kamu politikasının olup olmadığının en önemli göstergesi, doğru bir biçimde tanımlanmış sorunun çözümüne yönelik formüllerin ve yöntemlerin geliştirilip geliştirilmediğidir. Hatta kamu otoritesi, gerekli ve yeterli gördüğü takdirde bir kamu hizmeti alanı bile tanımlayabilmektedir. Buna en iyi örnek, günümüzde e-devlet uygulamaları yoluyla sayısız kamu hizmetinin koordinasyonunun sağlanmasıdır. Türkiye’de şimdiye kadar yerel yönetimler ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü eliyle sunulan hayvanların korunması hizmetleri dışında bir kamu hizmeti türü bulunmamaktadır. Kamu kesiminin bu alana yönelik tüm ilgisi hayvancılık sektörüne yönelik düzenlemelerle örülü iktisadi kategorilere dayanmaktadır. Sorun, hayvan haklarını kapsayan bir çerçevede değil, hayvan refahı kavramını içeren bir zeminde tanımlanmaktadır. Hayvan refahı, politikanın en önemli parçası iken hayvan hakları politikada yok hükmündedir.

Kaynakça

- Akbulut, O. & Çobanoğlu, N. (2020). Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36) ,1-37.
- Ak Parti. (2018). *Güçlü Hükümet Güçlü Meclis Güçlü Türkiye*. <https://www.akparti.org.tr/media/quhdqtia/24-haziran-2018-cumhurbaskanligi-secimleri-ve-genel-secimler-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf> (24.08.2023).
- Ak Parti. (2023). *Türkiye Yüzyılı için Doğru Adımlar*. <https://www.akparti.org.tr/media/dwyd05pu/tu-rkiye-yu-zy%C4%B1l%C4%B1-ic-in-dog-ru-ad%C4%B1mlar-2023-sec-im.pdf> (24.08.2023).
- Arıkan, E. (2016). *Hayvan Hakları İnsan Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bayırbağ, M. K. & Göksel, A. (2015). Kamu Yönetimi. G. Atılğan & E. A. Aytekin (Der.), *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinlerarası İlişkiler* (153-169). İstanbul: Yordam Kitap.
- Bayırbağ, M. K. (2013). Kamu Politikası Analizi için Bir Çerçeve Önerisi. M. Yıldız & M. Z. Sobacı (Der.), *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama* (44-64). Ankara: Adres Yayınları.
- Cansız, D. (2021). II. Meşrutiyet Döneminde Hayvan Hakları 1908-1918. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, 5(2), 2618-5873.
- CHP. (2023). *Parti Programı*. <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf> (19.08.2023).
- DEVA. (2023). *Parti Programı*. <https://devapartisi.org/temel-metinler/parti-programi> (05.09.2023).
- Doğan, L. (2001). Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan İsimleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, (12), 615-659.
- Dye, T. (1987). *Understanding Public Policy*. NJ: Prentice Hall.

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscoeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

Gürler, A. M. & Osmanağaoğlu, Ş. (2009). Türkiye’de Hayvanları Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 15(3), 325-330.

Hill, C. (2005). *The Public Policy Process*. London: Pearson&Longman.

Işın, E. (1995). *İstanbul’da Gündelik Hayat: İnsan, Kültür ve Mekân İlişkileri Üzerine Toplumsal Tarih Denemeleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İYİP. (2023). *İYİ Parti Programı*. <https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf> (19.08.2023)

Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YerelYonetimlerOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

ÖzKoçhisarlıoğlu, C. & Söğütlü Erişgin, Ö. (2013). Hayvanın Hukuki Konumu. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel), 1691-1723. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iyasar/issue/19146/203203>

Smith, K. B. & Larimer, C. W. (2009). *Public Policy Theory Primer*. Boulder: Westview.

Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View*. London: Palgrave McMillan.

Melikoğlu, B. (2009). Türkiye’de Kurulan İlk Hayvanları Koruma Derneğinin Tarihsel Gelişimi. *Vet Hekim Der Dergisi*, 80(1), 37-44.

Menekşe, M. (2018). Batılı Seyyahlar Gözünden Osmanlı İstanbul’unda Köpekler. *Social Sciences Studies Journal*, 4(28), 6321-6334.

Obuz, Ö. (2022). *Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Hayvan Katliamları ve Himaye: Kediler, Köpekler, Kargalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Parsons, W. (1995). *Public Policy*. Aldershot: Edward Elgar.

SBB. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. [https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On Birinci Kalkınma Planı-2019-2023.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani-2019-2023.pdf)

Schick, I. C. (2010). İstanbul’da 1910’da Gerçekleşen Büyük Köpek İtlafı: Bir Mekân Üzerinde Çekişme Vakası. *Toplumsal Tarih*, (200), 22-33.

Sümer, M. (2021). Osmanlı Modernleşmesini Hayvanlar Üzerinden Okumak: Abdullah Cevdet’in İstanbul’da Köpekler Risalesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 2628-2652.

TBMM. (2019). *Hayvan Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi için Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. TBMM, 27. Dönem, 3. Yasama Yılı, 132 sıra nolu, Ankara: TBMM.

TBMM. (2021). *Tekirdağ Milletvekili Mustafa Yel ve İstanbul Milletvekili Serap Yaşar ile 113 Milletvekilinin Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Tarım, Orman ve Köyşleri Komisyonu Raporu*. TBMM, 27. Dönem, 4. Yasama Yılı, 276 sıra nolu, Ankara: TBMM.

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

TİP. (2023a). *Parti Programı*. <https://tip.org.tr/program/> (05.09.2023)

TİP. (2023b). *İnat ve Umut Bildirgesi*. <https://tip.org.tr/tip-inat-ve-umut-bildirgesi/> (05.09.2023)

Toklucu, M. (2020). Yirminci Yüzyılda İstanbul’un Sokak Hayvanları ve Hayvanseverleri Üzerine Notlar. *Hayvan Hakları Tarihi ve Türkiye (272-298)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Topuzlu, C. (2002). *İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım*. İstanbul: Topuzlu Yayınları.

Yıldırım, M. (2019). Hayvan Tecridinin Dışı ve Ötesi: İstanbul’da Sürgün, Yıkım ve Şiddet Coğrafyası. *Beyond İstanbul*, 4(özel sayı), 87-100.

YSP. (2023). *Programatik Metin*. <https://www.yesilsolparti.org/> (19.08.2023).

Zeybek, S. O. (2020). *Türkiye'nin Yakın Tarihinde Hayvanlar: Sosyal Bilimleri İnsan Olmayanlara Açmak*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.

İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararları

Afyon (2016). 05.04.2016 tarih ve 8 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Afyon (2017). 27.03.2017 tarih ve 9 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Afyon (2020). 08.05.2020 tarih ve 11 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Ankara (2021). 16.07.2021 tarih ve 39 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Aydın (2021). 18.06.2021 tarih ve 42 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Aydın (2022). 14.10.2022 tarih ve 46 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Düzce (2022a). 31.03.2022 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Düzce (2022b). 19.07.2022 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Düzce (2022c). 26.12.2022 tarih ve 03 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Edirne (2021). 23.12.2021 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

İzmir (2021). 04.12.2021 tarih ve 54 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Kilis (2016). 01.12.2016 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Manisa (2016a). 23.06.2016 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Manisa (2016b). 06.10.2016 tarih ve 03 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Manisa (2022). 08.03.2022 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Muğla (2021a). 05.01.2021 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Muğla (2021b). 17.09.2021 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Muğla (2022a). 17.03.2022 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Muğla (2022b). 27.07.2022 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

Muğla (2022c). 02.11.2022 tarih ve 03 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Ordu (2021). 27.08.2021 tarih ve 03 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Şanlıurfa (2017). 27.12.2017 tarih ve 02 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Yalova (2020). 16.01.2020 tarih ve 23 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Zonguldak (2014). 30.01.2014 tarih ve 01 sayılı İl Hayvanları Koruma Kurulu Kararı

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Fiscaeconomia Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkısı: Yazarların katkısı aşağıdaki gibidir;

Giriş: 1. Yazar, 2. Yazar, 3. Yazar

Literatür: 1. Yazar, 2. Yazar, 3. Yazar

Metodoloji: 1. Yazar, 2. Yazar, 3. Yazar

Sonuç: 1. Yazar, 2. Yazar, 3. Yazar

1. yazarın katkı oranı: %34, 2. yazarın katkı oranı: %33, 3. yazarın katkı oranı: %33

Conflict of Interest: The authors declare that they have no competing interests.

Ethical Approval: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the case of a contrary situation, Fiscaeconomia has no responsibility, and all responsibility belongs to the study's authors.

Author Contributions: Author contributions are below;

Introduction: 1. Author, 2. Author, 3. Author

Literature: 1. Author, 2. Author, 3. Author

Methodology: 1. Author, 2. Author, 3. Author

Conclusion: 1. Author, 2. Author, 3. Author

1st author's contribution rate: % 34, 2nd author's contribution rate: % 33, 3rd author's contribution rate: % 33.

Animal Protection Policy in Turkey

Hürol Çankaya, Cengiz Ekiz, Nur Şahin

Extended Abstract

The journey of protecting animals in Turkey can be traced back to the 19th century when the first discussions about this topic started. The first policy of the Ottoman Empire about stray animals was leaving dogs collected from the streets of Istanbul to die by sending them to Sivri Island in 1910, after the declaration of the 2nd Constitutional Monarchy. The issue of protecting animals started to become more prominent in the modernization process. Although the number of non-governmental organizations aiming to protect animals increased starting in the 1930s, animal rights remained limited to the scope of civil society. The problem worsened with the ineffective legal regulations starting in the 1980s. This process, which continued until the enactment of Law No. 5199 on the Protection of Animals in 2004, finally ended, and a new era started in the protection of animals.

This article consists of three sections. The first section discusses the century-old history of the protection of animals covering the Ottoman and Republican periods, as well as its development. The scope, objectives, and instruments of the policy to protect animals in Turkey are explored in the context of policy documents in the second section. The third section investigates the administrative and legal structure that forms the basis of the legal procedure in decision-making processes. The main expectation for a better understanding of the issue is to draw a map of the administrative establishment, examine policy documents in terms of procedure, and contribute to the discussion this way.

Considering that the history of animals and humans together is as old as the history of humanity, it is almost impossible to cover this relationship in one study. Nevertheless, when we look at the relationship between people and animals from the Ottoman times to our times, it could be expressed that this relationship has varied with the changing understanding of urbanization. Although the place of animals in social life from the Ottoman period to the Republic is divided into two eras, namely before and after the Constitutional Monarchy, in most sources, the main reason for this transformation in attitudes toward animals is the differentiation of spatial relationships. Throughout the history of the Republic, although actors have changed, violent attitudes have not. The most significant reason for the defenselessness of animals against people is that they have been considered only property for centuries. The same degree of protection for all animals provided by public policies, without a distinction between wild and domesticated animals or between adopted and stray animals, represents a basic goal on the ideal level. The public policies developed in Turkey about animals are far from a focus on rights. Animals are seen as sectoral products and defined based on a category of “commodities.” It is common that how a problem is defined in the public policy process directly influences the decision-making process. Every arrangement to be made in legislation determines the way the issue is handled and the potential for a solution. In Turkey, animal rights are not a part of a comprehensive policy. This area is shaped by institutions and organizations that operate in a complex network of authorities. Therefore, the public authority has not been able to establish a consistent, comprehensive, and integrated policy framework regarding the issue of animal rights on a scale of regulation and decision-making.

Other than some practices regarding veterinary medicine services and wildlife in national parks, the issue of protecting animals was almost completely unregulated in Turkey until 2004, when Law No. 5199 came into effect. The public authority remained in a sort of market regulator position for the animal husbandry sector. The consideration, definition, and regulation of the fundamental public policies in the form of the problem of protecting animals, on the other hand, came at a much later date. Developments in Turkey about the protection of animals mostly took place by transferring the public policies of the Council of Europe for the welfare of animals. Animal welfare policies mostly cover regulations for the animal husbandry sector rather than adopted, domesticated, and stray animal categories. The definition of animals remained as a category of “property” not only when the aforementioned law was enacted but also following legal regulations issued later. Today, the definition of animals is still in a similar framework, and debates continue around the same discourse. The confusion of authority and duty in the institutional structure directly affects the channels of decision-making in the process of the protection of animals. Because authority belongs to different public decision-makers, the public authority cannot develop a comprehensive animal protection policy.

In any model of public policy, the definition of a problem determines tendencies toward the resolution of the problem, perhaps not directly but indirectly. In terms of procedure, this covers the decision-making stages of any public policy and the implementation and evaluation of this policy. In Turkey, regarding the protection of animals, other than some international treaties, parliamentary investigation committee reports, political party agendas, reports prepared by various civil society organizations, and scientific studies, it is not possible to reach any document addressing the development of policies. The development of a comprehensive public policy about animal rights in Turkey has not been possible. The issue coming to the forefront of this field has always been policies about animal husbandry. This predicament originates from focusing on the concept of “animal welfare” rather than “animal rights.” In other words, in Turkey, there is no incremental public policymaking process about animal rights because there used to be no policymaking process about this issue in the past. Almost all regulations pertaining to animal populations and nature in Turkey have been designed over sectors that consider animals industrial goods as an economic element for decades.

The ineffectiveness of legal measures for the protection of animals was one of the issues that started to gain importance in Turkey in the 2000s. The legal framework of policies regarding the protection of animals started to form, especially following the enactments of international treaties. The legal status of animals in Turkey is confined to the categories of commodity and property, as in other positive law contexts that are prevalent in the rest of the world. Some arrangements in legislation have paved the way for a new outlook, although they have not met expectations. This situation is reflected in the organizational structures of both the central government and local government bodies. The categories of animals we encounter in the scope of the law also draw the legal lines of the areas of exception that we see in practice. The administrative establishment regarding the protection of animals also progresses in this direction, and roles are shared between different institutions. The public order aspect of the issue is within the scope of the Turkish Ministry of the Interior. On the other hand, other aspects of the mechanism of protecting animals, especially animal welfare, are distributed

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

among different ministries. Moreover, local governments assume new duties within the aforementioned framework, and they take responsibility for stray animals within their borders. It is seen that the coordination of this fragmented structure on the local scale is undertaken by the Provincial Committee for the Protection of Animals, which is in the scope of field services. The disorderly structure of the components, authorities, and functions of this committee makes it more difficult to make tangible arrangements and take concrete precautions for the protection of animals.

The Law, again, as in the text of the Treaty, produces different concepts in the context of animal and human relationships by categorizing animals. In line with these concepts, the outlines of the law about the protection of animals are being established. The contextual distinctions among animals in the law constitute a summary of legal distinctions. As one sifts through the provisions of the law, several exception clauses are encountered. As there is no rights-based animal protection system in the world in general, all regulations regarding the protection of animals inevitably follow the lines of animal welfare. The legal measures issued in Turkey in line with the welfarist approach still serve to prevent the mere visibility of the pain of animals. In this case, some rights that appear to be gained by law do not have meaning sense in terms of all other laws but Law No. 5199.

From a general view of the administration of animal protection procedures, an infrastructure that expands in a broad area within the network of the central government is seen. Through the course of everyday life, the problem or perception of the protection of animals is managed only in the context of stray animals. On the other hand, the actual side of the protective shield provided by the law appears both in the animal husbandry sector and in wildlife. The area of legal exception determined by legislation addressing the protection of animals, in fact, leaves a large proportion of animals out of its scope. Furthermore, the confusion of authority in public institutions poses a considerable challenge for the government in terms of problems related to the protection of animals. The most important reason for this challenge is that the central government tasks local governments with the duty to protect animals by straining local resources. This issue has been reflected in the decisions of the Provincial Committee for the Protection of Animals in the context of some local aspects.

In the context of public policy outcomes, there is no definition of policy problems regarding animal rights in Turkey, let alone a formulation for action. In Turkey, problems are defined based on the agenda of the policy for protecting animals, which is founded upon the concept of animal welfare rather than animal rights. The most important underlying cause of this is the animal husbandry policy in Turkey. Animal husbandry as a sector forms the foundation of perspectives toward the existence of animals. The problems of the policy for protecting animals and the problems of this sector are discussed in the same realm of discourse. The entire interest of the public field in this area is based on economic categories intertwined with regulations pertaining to the animal husbandry sector. The concept of animal welfare, which determines the grounds for debate and keeps the problem always in the same context, is the main part of politics. The concept of animal rights, on the other hand, is null and void as far as politics is concerned. Thus, the regulations in Turkey focused on animal welfare in parallel with the trends in international law are far from animal rights as a destination. To put it more clearly, there has been no change in the legal status of animals in Turkish law. This situation

Çankaya, H., Ekiz, C. & Şahin, N. (2024). Türkiye’de Hayvanların Korunması Politikası. *Fiscaeconomia*, 8(2), 825-861. Doi: 10.25295/fsecon.1434116

shows us that while there is no model of public policy for animal rights in Turkey, there is also no model regarding policies for the protection of animals. However, the shaping of a public policy established upon the protection of animals has a scope that extends far beyond the conceptualization of animal welfare. For this reason, a public policy should be formulated in this sense and transformed into a protection policy that covers the philosophy of animal rights.